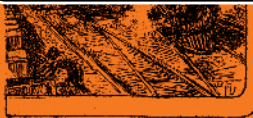

JERNEJ MLEKUŽ
ABC migracij

Jernej Mlekuž **ABC migracij**

Recenzentki **Tanja Popit, Mateja Sedmak**
Jezikovni pregled **Irena Destovnik**
Nabor in izbor slikovnega gradiva **Jernej Mlekuž**
Oblikovanje **Tanja Radež**

Založnik **Založba ZRC**
Za založnika **Oto Luthar**

Priprava za tisk **Alten 10**
Tisk **DZS, d.d.**

Naklada **400 izvodov**

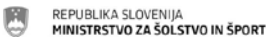
Spletni naslov e-izdaje:

<http://isi.zrc-sazu.si/eknjiga/ABCmigracij.pdf>

in <http://www.medkulturni-odnosi.si/images/stories/publikacije/ABCmigracij.pdf>

ISBN e-izdaje: 978-961-254-267-2

Publikacija je nastala v okviru dejavnosti projekta »Strokovne podlage, strategije in teoretske tematizacije za izobraževanje za medkulturne odnose ter aktivno državljanstvo«, ki ga je omogočilo financiranje Evropskega socialnega sklada Evropske unije in Ministrstva za šolstvo in šport RS.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
314.15(0034.2)

MLEKUŽ, Jernej
ABC migracij [Elektronski vir] / Jernej Mlekuž. - El. knjiga. -
Ljubljana : Založba ZRC, 2011. - (Zbirka Moj zvezek, ISSN
1581-9086 ; zv. 3)

Način dostopa (URL): <http://isi.zrc-sazu.si/eknjiga/ABCmigracij.pdf>
Način dostopa (URL): <http://www.medkulturni-odnosi.si/images/stories/publikacije/ABCmigracij.pdf>
<https://doi.org/10.3986/9789612542672>

ISBN 978-961-254-267-2

256014592

©2011, Založba ZRC, Ljubljana

Vse pravice pridržane. Noben del te izdaje ne sme biti reproduciran, shranjen ali prepisan v kateri koli obliki oz. na kateri koli način, bodisi elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem, snemanjem ali kako drugače, brez predhodnega pisnega dovoljenja lastnikov avtorskih pravic (copyrighta).

Jernej Mlekuž

ABC migracij

Ljubljana 2011

Kazalo

A je to	7
B iti migrant	8
E konomska migracija.....	12
I legalna migracija	16
J ezik in migracija.....	22
M oderne migracije	28
N ovo okolje	34
O d nekdanje migracije.....	40
P oti migrantov	44
P ovratniki	51
P risilna migracija.....	56
Z druževanje migrantov	62
Ž enska migracija	66

Mr. John Rebolj
(vir Jurij Trunk, *Amerika in Amerikanci*, 1912, str. 42).

A je to

Ali: ali se iz migracij lahko kaj naučimo?

Če bi to vprašanje pod nos pomolili moji *noni*, res ne vem, kako bi kihnila. V osmih letih, ki jih je preživela v francoskem rudarskem kraju z nemogočim imenom (Montceau-les-Mines), in pred tem v ne vem koliko letih hlapčevanja pri industrijski družini v Gorici se je naučila italijansko, francosko in poljsko. Naučila se je toliko jezikov (in ob tem seveda delala) kot njen vnuk, ki je skoraj tri desetletja obiskoval vse mogoče šole.

Seveda to ne more biti odgovor na gornje vprašanje. Kajne da ne? Kakšen pa je potem ta odgovor? Itak, *nekaj* se pa že lahko naučimo. Če se ne bi tega vprašali že na samem začetku, verjetno tudi ne bi zapravljali časa s pisanjem takšne knjige.

In kaj se lahko naučimo? Ne, ne bomo tako kot voditelji »teve« poročil v stavku ali dveh vnaprej izdali vse vsebine, besedila, zgodbe. Pa tudi to, kar se bralci in bralke lahko naučijo, je odvisno predvsem od njih, *sori*, od vas samih. *ABC migracij* namreč ni učbenik z jasno in glasno pribitimi vsebinami, ki naj bi si jih učenci oziroma bralci vbili v glavo. *ABC migracij* tudi ne sodi v kurikulum, niti se noče z njim zasmraditi. In tudi avtor učbenika verjame, da se ljudje učijo zelo različno in da tudi besedila berejo zelo različno. Nekateri zgodbo moje *none* berejo kot kratkočasnico, drugi pa v njej najdejo motiv, da se odselijo in/ali treh jezikov naučijo. Dajanje kakršnihkoli napotil in navodil, kako to knjigo brati, je torej povsem odveč. Ali še točneje: je čisto *mimo*. Zato, kjerkoli in kakorkoli že vanjo ugriznete, nikoli ne boste ugriznili mimo.

V ABC-jih ali abecednikih, kakor vam je ljubše, so stvari bolj ali manj jasne. Prav tako jasne kakor gesla, ki ne smejo begati, temveč predvsem nevtralnno, neproblematično, nezbodljivo in čim širše podajati vsebine čim večje širine. Hm, potem pa je ta *ABC migracij* nenavaden, čuden, problematičen abecednik, saj bolj kot vljudno širi, zbadljivo meri, bolj kot informira, problematizira, bolj kot pojasnjuje, zamegljuje. Podobno kot to s svojimi mojstrovinami počneta mojstra iz risanke *A je to*. V urejen svet, red stvari mojstra vnašata nered, gradita majavi svet. Bolj kot stvari popravljata in postavljata, jih krušita in rušita. A s tem nas hote ali nehote tudi sprašujeta: zakaj pa ne bi mogli biti svet in stvari v njem drugačni?

Biti migrant

Kako dolgo mora človek bivati v tujem, drugem, novem okolju, da postane migrant? Je dovolj leto, dve, pet, deset, 13 let ali šteje le grob na tuji grudi? Kako daleč od doma je treba bivati? Je dovolj najbližje mesto? In če ni, zadostuje več tisoč kilometrov oddaljeno mesto na drugem kontinentu, a v isti državi (iz Moskve v Novosibirsk)? Kaj pa selitev znotraj istega kraja, ki leži v dveh državah (iz slovenske (Nove Gorice v italijansko), čez nepredstavljlive socialne meje (iz favele v četrt milijonarjev), čez goreče religiozne, kulturne meje (iz judovskega v muslimanski Jeruzalem, iz turškega v grški del Nikozije)? Kaj pravzaprav šteje: fizična, socialna, kulturna, etnična, jezikovna razdalja; prečkanje kulturnih, političnih, socialnih, jezikovnih in še kakšnih meja? Ali če se vprašamo drugače: kaj je večji migracijski podvig, večje selitveno dejanje, selitev velemestneža iz nebotičnika v velemestni nebotičnik na drugi strani zemeljske žoge (recimo iz Sidneyja v New York) ali selitev – skozi tisočletja – v pragozdu rojenega Indijanca v najbližje mesto (na primer iz organskega deževnega gozda v bližnjo betonsko prestolnico Brazilijo)? Kaj pa kadar se selijo meje in ne ljudje – bi bila lahko tudi to neke vrste migracija? In kaj če doma, domovine sploh ni – je kot pri nomadih danes tukaj, jutri tam?

Čeprav statistike ponavadi na ta vprašanja – s katerimi bi lahko brez težav nadaljevali v neskončnost – odgovarjajo zelo jasno in nepopustljivo (kot tudi nekatere preveč redoljubne knjige), se jim bomo mi poskušali izogniti. Izogniti seveda ni najboljša beseda, saj se jim verjetno v geslu s takim naslovom ne da povsem izogniti (še zlasti pa ne v tako naslovljeni knjigi). A zdi se, da med biti ali ne biti migrant ni tako ostre, jasne, brezkompromisne meje kot, hm, recimo med biti ali ne biti noseč(a). Bolj kot točno odgovoriti na ta vprašanja bomo torej *zgolj* poskušali razumeti kompleksnost, zamotanost in enkratnost pojava – *biti migrant*.

Namesto »kdo je migrant« se je bolje vprašati »kaj pomeni biti migrant«. Ali še točneje: »kaj vse pomeni biti migrant«. Seveda je ta *vse* preveč ambiciozen. Nemogoče je v takšno geslo (pa tudi v takšno knjigo) stlačiti menihe, športnike, delavce, univerzi-

tetne profesorje, prostitutke, vojake, avanturiste, žene, hčerke, može, družinske člane, krošnjarje, nomade, pretihotapljene in vabljene, začasne in stalne, »pogojne« (glej Pa mi vi povejte, kaj sem!!!?) in »brezpogojne« (glej Sem vedno kod doma živu), stare in mlade, prisilne in prostovoljne, sprašujoče se (glej Pa mi vi povejte, kaj sem!!!?) in ne-sprašujoče se (glej »Sem vedno kod doma živu«), politične in ekonomske, organizirane in neorganizirane, tečne in skulirane, konservativne in inovacijske, zmedene (glej Pa mi vi povejte, kaj sem!!!?) in nepremakljive (glej »Sem vedno kod doma živu«), debele in suhe migrante ... V vsemogočih časih, prostorih, kontekstih, situacijah, kreacijah, tipizacijah, motivacijah ...

Migracija je – kot lahko zaslutimo iz zadnjega stavka – zelo kompleksen, raznovrsten, zamotan ... pojav. Vključuje, združuje, meša, spreminja, dodaja, oplaja, razbija ... ekonomske, politične, družbene, demografske, kulturne, ekološke, jezikovne ... pojave, vidike ... Kaj vse pomeni biti migrant, je nedvomno odvisno od zgoraj naštetega, pa seveda tudi od mnogočesa nenaštetega. Pojma biti migrant tako nikakor ne moremo razumeti brez političnih, ekonomskih, kulturnih, ekoloških, jezikovnih in vsemogočih drugih koordinat. Biti migrant iz BiH, kjer domovino namesto javne razsvetljave razsvetljujejo plameni bomb (begunec), je povsem nekaj drugega kot biti migrant z imuniteto na tujem veleposlaništvu (diplomat). Zdi se, da je edini skupni imenovalac tega vse (biti migrant) le fizična selitev, selitev iz kraja v kraj. (Iz začetnih vprašanj se da zaslutiti, da ta lahko povzroča konceptualne glavobole.) A takšen zastavek skrči migrante na številke, v najboljšem primeru na stvari (kot so recimo vreče krompirja). V pojmu biti migrant mora zato biti še nekaj več.

Zato selitve – če migrantov ne želimo skrčiti v številke ali stisniti v vreče krompirja – nikoli ne morejo biti le fizični premiki, le hladna, mehanska gibanja skozi prostor in v prostoru. So tudi ali predvsem družbeni, kulturni premiki, ki preoblikujejo družbo, kulture, skupnosti, ljudi ... In še več. So tudi dejanja domišljije, kjer so »domovina«, »tujina« in podobne reči, pa konec koncev ljudje, stvari, svet okoli nas ... vedno nanovo zamišljeni in tako za vedno spremenjeni. Biti migrant tako pomeni tudi zamenjati evropsko konfekcijsko številko 38 za ameriško 42 ali krompir »evropske« sorte jabala za brazilsko kavala (ali za pašto). In še več. Pomeni recimo zamenjati konfekcijsko številko za obleko po meri, zavreči stara oblačila, saj je novi svet pričaral spoznanje, da stara utesnjujejo, tiščijo, bolijo. Lahko pomeni tudi spoznanje, da ni vredno živeti le za krompir. Za to zadnje pa moramo imeti v življenju tudi ali predvsem krompir. Krompir, ki je, kot dobro vemo, migriral v svet iz novega sveta (glej Moderne migracije in Jezik in migracija). A to je že zgodba z drugim naslovom. Recimo? Hm, biti krompir.

Pa mi vi povejte, kaj sem!!!?

»Ne vem! Oče je pol Slovenec pol Črnogorec, mati pa je pol Hrvatica pol Muslimanka. Jaz sem rojena v Sloveniji in tudi živim že celo življenje. Pa mi vi povejte, kaj sem!!!?«

Iz knjige *Priseljenci. Študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo* (ur. Miran Komac, INV, 2007, str. 491).

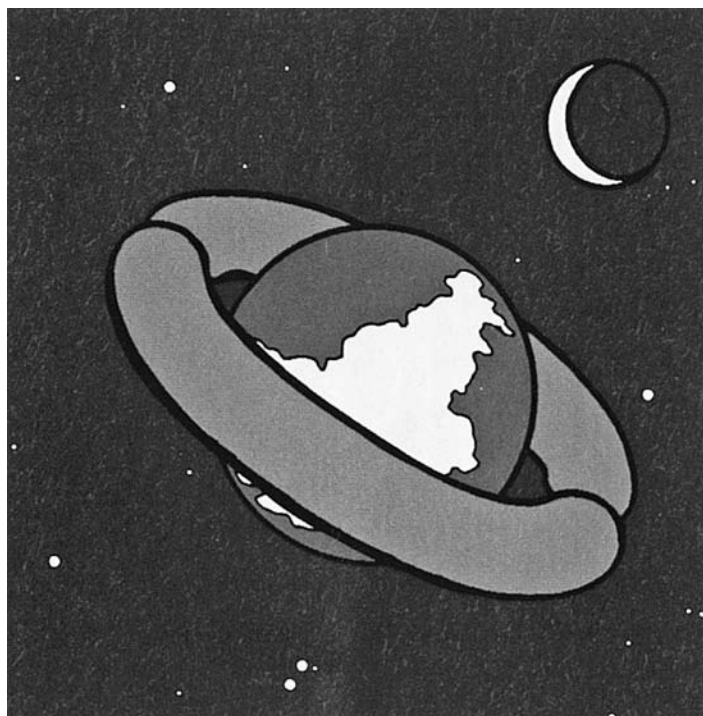
Sem vedno kod doma živu

»Oktobra bo petdeset let, kar sem tu, ampak sem vedno kot doma živu. Nimam niti ene argentinske knjige. (...) Moljo tam pri maš za Slovenijo. Jaz ne morem molt za duhovno domovino. To je moja domovina! Duhovna domovina. To lahko moli tretja al četrta generacija.«

Iz članka Jerneja Mlekuža »Vloga »izvornega« prostora v narodnostnem opredeljevanju. Primer devetih »slovenskih« izseljencev in njihovih potomcev, živečih v Mendozi v Argentini« (*Dve domovini*, 2000, št. 11/12, str. 207).

Biti burek v Sloveniji
(ilustracija: »Manipulator«, *Mladina*, 15. 12. 1989, str. 12).

Biti kranjska klobasa, hm,
v vesolju. V vesolje jo je
odnesla ameriška astronautka
s slovenskimi koreninami
Sunita Williams (ilustracija:
»Ta svet je sanatorij in mi
smo le pacienti«, *Mladina*,
4. 12. 2010, str. 17).

Ekonomska migracija

Verjetno ste že slišali za rek, da denar vrti ali obrača svet. Če ta umotvor poskušamo prevesti v jezik migracij, lahko rečemo, da se večina ljudi seli zato, da bi zaslužila več denarja, da bi poslovala ali delala. Ali povedano z bolj učenimi besedami: med različnimi tipi migrantov prevladujejo ekonomski. Da ne bo pomote, to ni zraslo v moji buči, to nam pripovedujeta tako učiteljica zgodovina kot razposajena sedanjost. Seveda bi našli čas-prostore, v katerih ekonomske migrante zasenčijo politični migranti, ki se selijo ali bežijo zaradi takšnih ali drugačnih norij ali celo morij, ki jih zakuhajo nazorske, politične, religiozne, etnonacionalistične, rasistične bedarije. Politični migranti so tako zasenčili ekonomske v Evropi, pa verjetno tudi drugje na zemeljski žogi, v najbolj krvavih obdobjih 20. stoletja, še zlasti pred in med svetovnimi norijami-morijami in po njih (glej Prisilna migracija). A ekonomskim migrantom ne konkurirajo le politični. Ekonomskim migrantom so v številnih severno- in zahodnoevropskih državah po naftni krizi (1973), ko se je glavno priseljevanje ekonomskih migrantov ustavilo, sledili njihovi družinski člani (in jih tako v tem obdobju tudi številčno prehiteli).

Seveda se takoimenovani politični, ekonomski in drugi motivi, vzroki, dejavniki pogosto, če ne kar vedno, prepletajo. Če bi Slovenci v clevelandski železarni v začetku 20. stoletja vprašali, kaj ga je prignalo v ZDA, bi nam najbrž odgovoril, da je v deželo, kjer naj bi se, kot je slišal, cedila med in mleko, prišel, da bi se ju najedel in napil. A bi v isti sapi izkašljal še neperspektivno okolje, zateženo družino, ki mu ni dala dihati, cesarja, ki mu več pomenijo brki kot pa podložniki, beg pred večletnim služenjem vojaškega roka (glej Ilegalna migracija) in še kaj, kar je tam čez zasmrajalo zrak in jemalo sapo. In povsem na koncu, ko bi pričakovali le še piko, bi se v železarjevi zgodbi pojavil še stric, prav tako železar iz Clevelanda, brez katerega bržkone nikoli ne bi prebrodil Atlantika. In v kateri predalček bi recimo pospravili tovarnarje, veleposestnike in druge bogatune, ki so svoje premoženje, položaj in še kaj izgubili zaradi revolucionarnih, političnih sprememb, ter zato odšli v svet, kjer so svoje tovarne spet lahko pognali in izgubljeno poskušali spet najti, nabrati, prigarati?

A pojdemo za kruhom. Ljudje so se selili in se selijo za boljšim (ali sploh) kruhom čez morja in gore, v sosednje in kar najbolj oddaljene dežele, iz vasi v mesta, iz mest v mesta, iz bogsigavedikje bogsigavedikam. S trebuhom za kruhom so odhajali in odhajajo tako lačni kmetje, ki jim zemlja ne daje (več) tistega, kar potrebujejo kruleči želodci, kot siti kmetje, ki v delu na zemlji ne vidijo prihodnosti ali ga želijo preprosto zamenjati s privlačnejšim, z boljše plačanim, manj umazanim delom. Brez trebuha niso in brez kruha ne preživijo niti visokokvalificirani inženirji, ki jih v pisarni tam-nekje čaka boljša plača, navadni delavci, ki jih v tovarni tam-nekje čaka plača, ponavadi boljša, univerzitetni profesorji in prostitutke, ki bi radi kar čim boljše vnovčili svoje znanje, profesionalni športniki in glasbeniki, ki jim predstave v tujini obljublajo več denarja ali poleg denarja tudi druge zadeve (glej Druge zadeve), naftarji in plantažarji, ki bi radi iz tuje zemlje iztislili čim večje bogastvo ... Nadvse pisana družčina, migracija pa vsakemu med njimi pomeni nekaj drugega. Če stvar poenostavimo in posplošimo: na eni strani eksistenčno nujnost (preživetje, glej Ništa) in na drugi strani boljše možnosti (boljše delovne razmere, možnosti napredovanja in strokovnega izpopolnjevanja idr., glej Druge zadeve)! Nekateri si (boljše) delo poiščejo sami, drugim pomagajo sorodniki in znanci, ki so že leta na tujem, tretje na delovno mesto odpeljejo meddržavne pogodbe, zavodi za zaposlovanje, agencije ali agenti – iskalci ali preprodajalci dela, četrti morajo za boljšim življenjem čez meje bežati, nevedoč, kako se bo njihova avantura končala ... Nadvse pisana družčina, ki se nikakor ne seli pod enakimi pogoji in ni obdarjena z enakimi možnostmi in priložnostmi! Če stvar spet poenostavimo in zožimo: na eni strani migracija kot lahkotno, neproblematično, kadarkoli izpeljano dejanje, na drugi strani pa migracija kot zatežena in obtežena stvar, ki lahko lomi hrbte.

Kljub v gornjih vrsticah ustvarjenemu neredu pa lahko v njem uvidimo tudi red. Večina trebuhov, ki se je selila po Evropi za (boljšim) kruhom v 50., 60. in 70. letih preteklega stoletja, se je valila z juga na sever in zahod celine. Nemška, švedska, francoska, angleška, nizozemska, belgijska, švicarska in druga ambiciozna industrija – pa ne samo industrija, tudi rudniki, turizem, kmetijstvo idr. so rabili delovne roke. In res, prišle so delovne roke, a z njimi tudi trehuhi. Tudi Slovenci so bili med to pisano družčino povečini bolj temperamentnih trehuho-rok. Danes pa se v obljubljeni dežele, nič več samo Zahodne in Severne, ampak tudi Južne Evrope, selijo trehuho-roke iz Afrike in Azije. A v nasprotju s trehuho-rokami, ki so se izseljevale z juga celine, pa tudi iz Turčije, Severne Afrike in raznih nekdanjih angleških, francoskih idr. kolonij v relativno urejenih in varnih razmerah meddržavnih pogodb, so trehuho-roke, ki poskušajo preplezati zid trdnjave Evrope, v nezavidljivem položaju. Tudi če jim zid uspe preplezati, se morajo največkrat skrivati pred vratarji in stražarji trdnjave ter sprejemati najslabša, izkoriščevalska

dela, in delati na črno v skritih, najtemnejših ulicah in kletah trdnjave z visokim in debelim obzidjem (glej Ilegalna migracija).

S trebuhom za kruhom pa niso iz Slovenije le odhajali, ampak so v Slovenijo tudi prihajali. In še prihajajo. V socialistični Jugoslaviji, ko je slovenska industrija kazala največje mišice, so iz takrat še bratskih, industrijsko manj mišičastih republik prihajale številne trebuho-roke. In številne so tudi ostale. Mišičasta industrija je poklicala delovne roke, vsaj tako si je to predstavljala ali želela. A prišli so, nič drugače kot v zahodno- in severnoevropske industrijsko mišičaste države, tudi trebuhi, ki so ostali tam, kjer je pač bil (boljši) kruh. In tudi danes se nekoliko več trebuho-rok priseli v Slovenijo, kot se jih iz nje izseli. Strokovnjaki, ki se ukvarjajo z demografijo, migracijskimi študijami in drugimi podobnimi čudesi, bi rekli, da ima Slovenija pozitiven migracijski saldo oziroma neto selitveni prirast. Meni te učenjaške besede prikličejo v glavo salo in narastek. Ali jih komu ne privoščite?

Druge zadeve

»Do nadaljnjega ostajam v Lizboni. Ponudb mi res ne manjka, ampak bi si rad vzel čas za temeljit premislek in primerno odločitev. Pri mojih letih ne morem sprejeti katerekoli ponudbe, zdaj ni več v ospredju finančni del pogodbe. Bolj me zanimajo druge zadeve, predvsem v zvezi s šolanjem otrok.«

Iz nepodpisanega članka »Zahovič v Maribor?« (Delo.si, 13. 1. 2005).

Ništa

»Inače, nas je u familiji – moj otac ima nas devetero. On je obični radnik, zemlje nema nikakve. I sad – nas je devetero, razbacani smo po svijetu, razumiješ ... Svi otišli. Nemaš ti šta da radiš. Zemlje nema, njegov osebni dohodek melahan, ja sem od petnest godina ovde u Ljubljani, sedamdeset prve počeo u maju radit: i šta sam postigao do sada – ništa. NIŠTA.«

Iz knjige Silve Mežnarić »Bosanci«. A kuda idu Slovenci nedeljom? (Krt, 1986, str. 100).

Z rokami in trebuhom za kruhom.
Na železniški postaji v Ljubljani leta 1981
(avtorica Nives Sulič).

Ilegalna migracija

Za ilegalno migracijo bi lahko na prvo žogo rekli, da jo označuje nezakonit, nedovoljen, prikrit prehod državne meje. Če pa smo nekoliko pikolovski, ni nujno, da je v igri prav državna meja! Pred takoimenovano zemljiško odvezo, dokler so bili naši predniki pribiti na zemljo, kot je pribita glava na vrat, ni bilo mogoče kar tako, kadar se je kmetu zljubilo, oditi z grude. To so podložnikom prepovedovali zemljiški gospodje, nenasitni fevdalci, katerim so izcuzani kmetje morali izročati dajatve in zanje opravljati številne obveznosti (tlako). Šele v času Jožefa II. (1782) je bil za slovenske dežele izdan patent o odpravi osebne odvisnosti podložnikov, kar je pomenilo tudi pravico do svobodne izselitve. In ni težko uganiti, da so se zaradi tega, nedvomno takrat revolucionarnega ukrepa, fevdalci od jeze penili, kot da bi jim na krožniku namesto kosila postregli »žajfo«. Morda se bo komu zdelo privlečeno za lase: še danes ali ne prav dolgo nazaj so nekatere države, prav tako kot oderuški fevdalci pred prašnimi stoletji, prepovedovale prosto preseljevanje po državnem ozemlju. To počnejo ali so počeli totalitarni režimi, da se jim ne bi pred vedno budnim očesom izmuznili kakšen sumljiv model in stvari nasploh (Sovjetska zveza predvsem med Stalinovo strahovlado pa tudi pozneje, Severna Koreja), države, ki poskušajo obvladovati divje reke ljudi s podeželja v mesta (Kitajska v različnih obdobjih z različnimi prijemi od leta 1952), in še kdo.

Vrnimo se k državnim mejam, brez katerih bi bila država kot kavboj brez pištole. Poleg številnih ugodnosti, ki nam jih nudi ta (pre)dobro oboroženi kavboj, nas tudi omejuje. A ne le omejuje, lahko nam preprečuje izražanje drugačne veroizpovedi, etničnosti, drugačnih spolnih nagnjenj idr. Lahko nam odreka delo, nas sili v vojsko, vojno in druge norije in morije. Včasih je dovolj, da se o njej oziroma o njenih šefih malo pošalimo, in že nam lahko zažuga. Toda ne samo s prstom, z vso silo nas lahko udari z bičem in celo zapre za železne zapape. A v ilegalno migracijo nas ne silijo le (pre)dobro oboroženi kavboji, šefi, ki ne poznajo humorja, in drugi nasilni ter zateženi čudaki (glej Prisilna migracija). Lahko si (za)želimo *le* boljše življenje, ki nam ga rodna gruda ne more dati (glej Prebežnica Stanka). Toda žal nismo kot veter, ki brez papirjev v žepu šviga čez

meje sem ter tja, kamor ga podi breztežnostno srce.

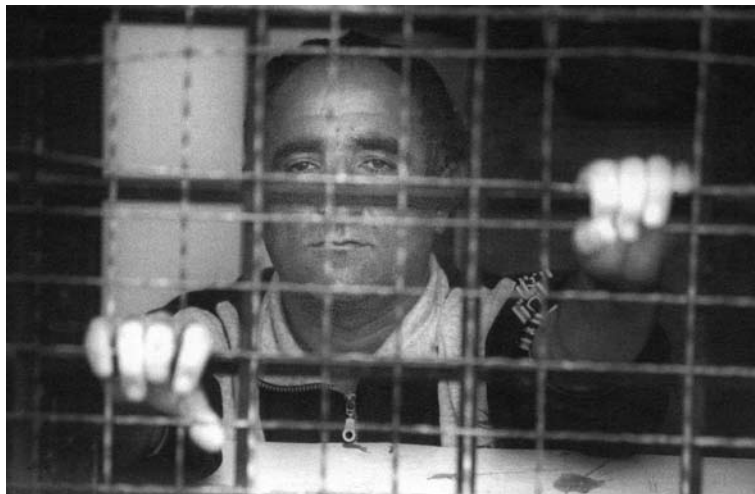
Ilegalna migracija se torej kot ptič Feniks lahko pojavi povsod tam, kjer države prepovedujejo izseljevanje ali/in priseljevanje ali/in selitve na svojem ozemlju. Ali/in, na kar smo povsem pozabili, o ilegalni migraciji se govori tudi takrat, ko se zakonito, legalno prestopi državno ali kakšno drugo mejo, do »kršitve« pa pride pozneje: s prekoračitvijo dovoljenega časa bivanja ali dela brez dovoljenja. In to vetru – pa tudi človeku, ki ima rad veter v laseh – nerazumljivo, tuje, noro omejevanje šviganja sem ter tja se je na zemeljsko žogo s svojo težko, debelo in smrdečo ritjo vehementno usedlo predvsem v 20. stoletju. Če seveda ob tem odmislimo neskončne množice nesvobodnega prebivalstva v zasmrajeni človeški zgodovini, ki so jih dušile zavaljene riti sužnjelastnikov, fevdalcev in drugih svobodoomejevalcev. A vsaj odkar imamo opraviti s sodobnimi državami, ki se šopirijo s svobodo, z 'enakostjo, bratstvom' (*liberté, égalité, fraternité*), torej tam nekje od 19. stoletja, je po dobrem stoletju relativno svobodnega preseljevanja nastopilo stoletje gradnje zidov in trdnjav, zaposlovanja stražarjev in vratarjev (začetki segajo v osemdeseta leta 19. stoletja, glej Moderne migracije). Evropa se danes sicer rada pohvali, da počne prav nasprotno, da ruši zidove, briše meje, ljudem daje krila. A to drži le za zidove, meje in krila v sami trdnjavi. Zunanje zidove trdnjave pa dviguje, njene meje utrjuje in reže krila ljudem, ki želijo vanjo poleteti.

Dvajseto stoletje je tako tudi stoletje ilegalnih migracij (v Južni Ameriki naj bi bilo danes več ilegalnih kot legalnih migrantov). Slovenci iz avstro-ogrske monarhije, ki so se hoteli izogniti dolgemu, večletnemu služenju vojaškega roka, so z lažnimi dokumenti ali brez njih bežali predvsem v ZDA. Med svetovnjima norijama-morijama so v Državo SHS in pozneje Kraljevino Jugoslavijo iz Italije bežali številni Slovenci, katerim so tako ali drugače dihali za ovratnik fašistični volkovi. Po drugi svetovni vojni, predvsem do leta 1963, ko so bile meje SFRJ uradno zaprte za izseljevanje, so na skrivaj odšli (ali poskušali oditi) mnogi: številnim ni tako ali drugače dišal takratni politični sistem, nekateri so prišli z njim v navzkriž, drugi so si zaželeli le boljšega življenja, ki jim ga je obljubljal kapitalistični svet, tretji so iskali avanturo (glej Prebežnica Stanka) ... In danes, ko brez večjih težav lahko zapustimo rodno grudo, na njej srečamo številne nezakoniteže, ki čeznjo ali vanjo bežijo iz podobnih razlogov, kot so bežali naši »ta stari«. Verjemite, ni jim lahko (glej Prebežnica Sabar)!

Prebežnica Stanka

»Hotela sem boljše življenje. Želela sem si kupiti boljše čevlje, lepše obleke in druge potrebščine. Nisem marala kraja, v katerem sem žive-la, življenjske raz-mere so bile zelo slabe. Želela sem si svobodno izbiro glede tega, kje bom žive-la, kam bom potovala. Želela sem imeti možnost, da si sama izberem, kaj in kje bom delala. Enostavno nisem več trpela omejitev v svojem načinu življe-nja. (...) Kakšno leto sem razmišljala o tem, da zapustim dom. Živeli smo tik ob italijansko-jugoslovanski meji. Po nekaj mesecih smo se seznanili z graničarji, celo pogovarjali smo se in se poznali po imenu. Z našega balkona smo lahko videli delovanje graničarjev na obeh straneh meje. (...) Pazljivo sem opazovala, kdaj so se menjali jugoslovanski graničarji in ko je bilo varno, sem ušla čez. Bilo je okoli tretje zjutraj in precej megleno. Ko sem bila enkrat na drugi strani, so me italijanski graničarji sprejeli medse in mi ponudili zajtrk. Nikomur nisem povedala, da bom šla. Domači so najprej mislili, da sem uto-nila, ker je bila Idrija zaradi dežja precej narasla.«

Iz besedila Urške Strle »Bila je preprosto sreča, da sem prišla v Kanado. O razlogih za selitve skozi Stankino življenjsko zgodbo« (v *Krila migracij. Po meri življenjskih zgodb* (ur. Mirjam Milharčič Hladnik in Jernej Mlekuž), Založba ZRC, 2009, str 89).

Fotografije so bile posnete oktobra 2001 v enem od številnih slovenskih »domov«, v katerih so bili med t. i. »prebežniško krizo« nastanjeni prebežniki in prosilci za azil (avtor Samo Rován).

Prebežnica Sabar

»V Iranu sem imela dobro plačano službo, vendar pa je bilo tam moje življenje v nevarnosti. V Iranu so ženske drugorazredne državljanke in samo za to, da zadovoljujejo seksualne potrebe moških. Ves čas moramo biti pokrite in če ti izpod pokrivala uide pramen las, te lahko kaznujejo – pretepejo. Življenje je kot ječa, vse je pod nadzorom. Nisem želela v Veliko Britanijo, pač pa zaprositi za azil v Kanadi. Noč pred odhodom mi je agent, ki sem mu plačala tri tisoč angleških funtov, dal letalsko vozovnico na tuje ime. Drugo jutro sem potovala iz Teherana v Turčijo in nato v Sarajevo. Šele po prihodu sem spoznala, da je agent lagal. Seveda nisem potovala v Kanado. Skupaj s tremi Iračankami in desetimi iraškimi Kurdi so nas odpeljali v hišo starejše ženske, ki so ji plačevali, da je skrivala prebežnike. Bosanski agent nas je štiri ure vozil do gozda, od koder smo pot nadaljevali peš. Lačni in utrujeni nismo smeli zakuriti ognja. Bilo je mrzlo in ponoči sem mislila, da bom umrla. Zjutraj smo z majhnim čolnom prečkali reko Savo na Hrvaškem. Tam je umrlo že več ljudi. Na drugi strani Save so nas čakali trije avtomobili. Po kratki vožnji so nas pustili ob cesti in tam naročili, naj počakamo na tovornjak. Nismo ga dočakali, prišla nas je policija. Tako se je začel začarani krog aretacij, pridrževanj in pobegov. (...)

Ko smo pobegnili četrtič, smo se peljali v Slovenijo. S kombijem se nas je petdeset ali šestdeset peljalo spet do drugega agenta, ki je bil hkrati tudi policist. Hodili smo skozi gozd od petih popoldne do osmih zjutraj. Med nami so bile noseče ženske in otroci. Obleko sem imela umazano in mokro; ker sem pila vodo iz studenca, sem zbolela. Ujela nas je slovenska policija, ki je patroljirala ob železniški progi, in nas poslala v Ljubljano.«

Iz knjige Mojce Pajnik, Petre Lesjak Tušek in Marte Gregorič *Prebežniki, kdo ste* (Mirovni inštitut, 2001, str. 38–39).

Slovenske meje

Karikaturi sta bili objavljeni februarja 2001 v časopisu *Dnevnik* (Marsovci) in *Delo* (Slovenske meje). Leta 2000 in 2001 je slovensko ozemlje prečkalo nadpovprečno število ilegalnih migrantov, povečalo pa se je tudi število prosilcev za azil. Temu je sledilo tudi zelo živahno medijsko poročanje (pogosto tudi sovražno nastrojeno) in krčeviti odpori prebivalcev različnih krajev Slovenije proti nastanitvi prebežnikov v bližino svojih domov.

Jezik in migracija

Ludwig Wittgenstein, eden med najraj filozofi 20. stoletja, je poleg že skoraj ponoredega reka »meje mojega sveta so meje mojega jezika« naumil tudi naslednjega, skoraj nepoznanega, a zato toliko bolj odštekane in norega: »Če bi lev znal govoriti, ga ne bi mogli razumeti.« Zakaj govorečega leva ne bi razumeli, pa čeprav bi govoril slovensko? Na to stvarnik »govorečega leva« odgovarja: »... če pridemo v tujo deželo s povsem tujimi tradicijami; in to celo tedaj, če znamo jezik te dežele. Mi teh ljudi ne razumemo. (Pa ne zato, ker ne vemo, kaj govorijo sami sebi.) Ne moremo se v njih najti.« Torej težava migrantov ni le v tem, da se znajdejo v tujem svetu in tujem jeziku. Tudi ko se naučijo tuj jezik, se v njem ne morejo najti. In zato tudi ne v tujem svetu. Jezik torej ni le orodje komunikacije, je še nekaj več. Razmišljanje, čustvovanje in druge podobne reči, ki prihajajo iz človeškega srca in glave, so neizogibno ujeve v materni jezik – jezik, ki se ga človek nauči v prvih letih življenja, med takomenovano primarno socializacijo. Zato se jezika ne da nikoli v celoti naučiti, saj ga je treba tudi ponotranjiti – tako globoko zakopati v glavo in srce, da ga ni mogoče nikoli več odkopati. Meje sveta migrantov se torej nikoli v celoti, povsem ne premaknejo, saj jih v starem svetu zadržujejo zaprte meje njihovega maternega jezika.

THE FIRST SLOVENIAN NEWSPAPER IN AMERICA
ESTABLISHED 1911

AMERIKANSKI
SLOVENEK
817 St. Clair Ave.
CLEVELAND, O. 44115
Phone
324-6263

PRVI SLOVENSKE LIST V AMERIKI
LETOVANJE LETA 1911

Amerikanski Slovenec

GLASILO K.S.K. JEDNOTE

NO. 18 CLEVELAND, OHIO, MAY 9, 1973 VOL. LXXXII

OFFICIAL
ORGAN
of American
Slovenian Catholic
Elders
(K.S.K.E.)
Founded in
Washington

Slovenian Heritage Program Proves Very Successful

Shelton, Pa. — Our week end visit to Washington, D.C. April 28 and 29, 1973, in participation in the "New Year Slovenian Heritage" program, sponsored by the Bishop George Donohoe, D.D., K.S.K.E. and the Slovenian Women's Union Branch District No. 101, was a most joyous and memorable occasion.

Emcee Master James A. Lavin, Captain U.S.N. (ret.) first formed an outstanding link in Program Chairman. His account of Slovenian progress at the turn of the nineteenth century, was most enlightening and heartening. The personal traditions of Slovenes in American politics, reviewed by our U.S. Senator Frank J. Lausche, was most inspiring. Attended by the great heritage of the Slovenian people, is the fact that assimilation, but improvement and success was not based on American, but education appreciation and honest diligent work.

The beautiful tradition of the Slovenian folk songs for the Washington Slovenian Church Choir, under the direction of Mr. Vladimir Drapek, concluded a most delightful evening. On that day, prior to our return home, we had the privilege of a rare opportunity to participate in Program Home, which was held by Father Br'ack, at our beautiful Slovenian Chapel in the Shrine of the Immaculate Conception.

I take this opportunity to extend to the officers and members of the Bishop through identity my heartfelt thanks and appreciation for not only giving me the opportunity to participate in the wonderful program in a supreme office, but also for the wonderful hospitality extended to my wife and me during our stay in our beloved capital.

Frank J. Kovacic,
Regional Auditor

Notices From Local Societies

Tourney Successful

Dr. Joseph A. Zalar Moves To New Office

Dr. Joseph A. Zalar, M.D. — It's all over except for the ringing in our ears of the sounds of the falling pine and melonade music which was provided at our recent national K.S.K.T. bowling tourney.

Over one hundred teams were entered, showing some 4,000 guests at the beautiful Putzlake "Ten" bowling lanes. Congratulations to the winners!

Bob Laker and his lovely wife, who with some interesting music that inspired most people to get up and dance in some of their lively polkas and waltzes. It sure was nice to share and enjoy with you all.

Our appreciation with K.S.K.E. members who came from all parts of the USA, some as far as Minnesota. They had had some good times, a wonderful time, and a happy return, which I am sure the members officers and members will appreciate. We were all delighted to meet with them.

Congratulations and thanks to all who participated in the tourney. It was a most successful one.

Also a reminder to our members to be in the church hall, I have an last dividend check which you can pick up at the same time, especially if you bring in the neighborhood.

On Sunday, May 27th we will honor the parents of our society. Many Holy of Christmas by attending Mass in the church in Loretto, Ill. which is outlined in last. Mass will be celebrated at 11:00 and Indiana Library at 1:00. I have many of the other members would like to get that have no means of getting there, so we about giving them a break, and adding to give them out.

In meeting you at the meeting May 27th and in Loretto May 28th.

Pauline Kolak, sec'y.

MOTHERS DAY

Lillian Hestelgrave Passed Away

SEASONS OF SERVICE
Washington, Ill. — Mrs. Lillian Hestelgrave, age 81, of Washington and a member of St. Ann, died on Sunday, April

Sunday, May 13, 1973

Amerikanski Slovenec, prvi slovenski časopis v ZDA (prva številka je izšla leta 1891 v Chicagu)

Seveda so vsa naštetá čudesa precej sodobni, nestanovitni, verjetno kratkotrajni pojavi, ki si prav zaradi svoje čudežnosti priborijo svoje mesto tudi v literaturi, filmu, popularni kulturi in še kje. A obstajajo tudi čudesa, migrantsko-gostiteljske jezikovne mineštre, ki so – ne seveda brez sprememb – preživele stoletja, se uveljavile kot zapisani jeziki, in to v literaturi, gledališču, na filmu in še kje. Kot na primer »evropska« judovska jezika, čudesi: ladino – mešanica srednjeveške španščine (kastiljščine), portugalščine, hebrejščine in še česa; še posebej pa jidiš – mešanica stare nemščine, slovanskih jezikov, hebrejščine in še česa, kar so v ustih stoletja žvečili vzhodnoevropski Judi. Jidiš je, kljub iz groba izkopani hebrejščini – uradnem jeziku v Izraelu, še vedno prvi jezik številnih predvsem ortodoksnih judovskih skupnosti po svetu, in je dosegel, sicer za kratek čas, celo mesto enega od uradnih jezikov v dveh socialističnih sovjetskih republikah (Belorusiji in kratkotrajni Galiciji). Danes pa ima status enega od manjšinskih jezikov v Moldaviji, na Nizozemskem in Švedskem – eni od ne prav številnih držav, ki z različnimi prijemi načrtno in radodarno spodbuja ohranjanje jezikov priseljencev in drugih manjšin (glej Novo okolje).

Ohranjanje starega jezika v novem svetu nam namiguje, da jezik, kot smo že rekli, ni le sredstvo sporazumevanja, je še nekaj več. Je tudi neizbežen element našega samozavedanja, naše pripadnosti, identitete. Le v teh identitetnih, simbolnih koordinatah je mogoče razumeti trmasto vztrajanje nekaterih ortodoksnih Judov v jidišu in nasprotovanje rabi hebrejščine v banalnostih vsakdanjega življenja. Ta je namreč rezervirana, kot vztrajajo ortodoksneži, samo za molitve. In kako nemogoče, noro, bolno bi zvenel čefur, ki bi sredi fužinskih betonskih spak svojim *frendom* težil v izbrani knjižni slovenščini. Recimo: »A si ti tudi noter padel?«

BOŠNJAŠKA KULTURNA ZVEZA
BOŠNJAČKI KULTURNI SAVEZ
SLOVENIJE

List
Bošnjaške kulturnog saveza
SLOVENIJE
P.P. 1624
LJUBLJANA

E-Mail: bkzs.fkjs@siol.net

BOŠNJAČ

Godina II   broj: 3   LJUBLJANA   Februar 2001   IZLAZI POVREMENO

Stara čaršija-ujje na platnu: A. Mehmedić

*U povodu nastupajućeg
Hadžinskog bajrama
svim muslimanima
u Sloveniji i po svijetu
želimo*

**Bajram šerif mubarek olsun,
i sretnu nadolazeću
1422. Hidžretsku godinu.**

Redakcija

Seveda sta jezik in migracija povezana, prepletena, zamotana na številne, vsemogoče, nepredstavljive načine. Za pokušino le dve jedi s tega neobvladljivega jedilnika. Ker ni obrodil krompir, je v sestradano Irsko v letih 1845–49/50 s krulečimi usti ugriznila velika lakota. Milijon ljudi naj bi samo v teh najbolj lačnih letih pobegnilo v ZDA, Anglijo, Kanado in drugam. In skoraj milijon naj bi jih umrlo, kar je veliko lakoto zapisalo kot najbolj boleč dogodek v irski zgodovini. Velika lakota je namreč divje ugriznila v demografsko, politično, kulturno testo otoka. Žrtev te lakote in možičnega izseljevanja pa je bil tudi irski jezik *gaelic*. Večina njegovih govorcev je namreč zapustila Irsko (ali v mukah krulečih želodcev pomrla) prav v času, ko se je ta začel uveljavljati tudi zunaj sveta krompirja, med drugim v literaturi. Tako je prevladala angleščina, ki se je govorila predvsem po mestih in je bila po stoletjih angleškega vladanja tudi jezik uprave, sodstva in šolstva. Z osamosvojitvijo Irske leta 1921 so poskušali irščino vpeljati v državne institucije, literaturo in povsod tam, kjer se jezik tesno prepleta s politično ali z družbeno močjo. A kruleča usta so naredila svoje: za vedno so utišala *gaelic*.

Pogosto najpomembnejša ali celo edina metoda za ugotavljanje selitev ljudstev v daljni zgodovini – ko ljudje še niso pisali zgodovine zanamcev in so jim/nam zapustili tudi bolj malo materialnih stvari – je ugotavljanje jezikovne (ne)sorodnosti med ljudstvi. Ljudje, ki govorijo sorodne jezike, pa naj danes živijo tisoče kilometrov narazen, imajo skupne (jezikovne) prednike. Seveda je verjetno vsakomur jasno, da jezik lahko preživi stoletne ali tisočletne selitve, mešanje ljudstev, ras, jezikov; kot se to dogaja že kakšni dve stoletji v ZDA. V ta talilni lonec se selijo vsemogoča ljudstva in z njimi jeziki. In le majhna manjšina je med njimi, vsaj že dobro stoletje, maternih govorcev angleščine. In na jedilnem listu tega talilnega lonca je samo materni jezik Miki Miške. Torej: *bon appetit!* Ma kaj ni ta beseda francoska? Več kot pol besed angleškega jezika je namreč »migriralo« iz romanskih jezikov, le manj kot tretjina je germanskega izvora, pa še te nikakor niso samo anglosaksonskega porekla. A to je že nova jed s tega neskončnega jedilnika. Pa dober tek, če boste še kakšno izbrali.

GLAS Sandžaka

Kulturno udruženje
SANDŽAK u Sloveniji

05.04.1997.

INFORMATIVNI LIST KULTURNOG UDRUŽENJA "SANDŽAK" U SLOVENIJI

broj 23 - Izlazi tromesečno - primjerak je besplatan - April 2005 - tiraž 600 kom - e-mail: glassandzaka@hotmail.com

LIST MOŽETE ČITATI I NA INTERNETU.
NA STRANICAMA:
www.glas-sandzaka.si
www.bosnjaci.net
www.slotekbir.net

Glas Sandžaka, glasilo priseljencev iz Sandžaka v Sloveniji.

Čefurščina / fužinščina

»Najbolj pa me razpizdi, ko napišejo Marko Djordič. Pičke materine nepismene. Danes sem šel prvič v lajfu po pošto in tam pošta na ime Ranka Djordič. Skoraj da nisem rekel poštarju, da se lahko jebe s tako pošto, ker to ni za nas. Če bi bil kakšen račun, bi ga odjebal. Jebo ih Djordjič u tri lepe pizde materine. Mene stalno jebejo v šoli s temi skloni pa sklanjatvami pa gospa gospe pa te fore, a oni ne znajo napisat enega priimka. Đorđić. A je težko? Šest črk. Dva đ pa mehki ć. Na vsaki kurčevi tipkovnici jih imaš. Samo to je nacionalizem. Oni nas čefurjev ne marajo in potem zanalašč tako napišejo. Zanalašč se kao delajo, da ne najdejo đ pa ć na tipkovnici. Ker pa ko bereš črno kroniko v časopisu, pa ropi pa pljačke pa mafija pa to, so pa vsi Hadžihafisbegovići pa Đukići pa vsi čefurji imajo lepo đ pa ć. Še podebljal bi radi te naše črke, da se ja ve, da so samo čefurji lopovi. Če pa bereš športno stran, potem pa imajo vsi Nesterovići lepo trdi č. Pa Bečirovići pa Lakovići pa Ačimovići pa Zahovići pa Cimerotići pa Backovići pa vsi. Naj gredo malo po Fužinah, pa da vidimo, če ima Nesterović na vratih trdi č. Mamicu vam nabijem. Če bi pa taisti Radoslav Nesterović oropal menjalnico, bi imel pa mehki ć čez celo stran. To so te sitne forice, ki te jebejo vsak dan.«

Iz knjige Gorana Vojnovića *Čefurji raus* (Študentska založba, 2008, str. 67).

Half pa pu

»See, moja teta was so suprised nas spoznat,
da kar ni mogla verjeti that we were from America.«

Iz knjige Nade Šabec *Half pa pu. The Language of Slovene Americans* (Studia humanitatis, 1995, str. 203).

Prišlek, ki je zamastil slovenski jezik (avtor zgornje fotografije Jernej Mlekuž, avtor spodnje, prvič objavljene v *Mladini*, 16. 9. 2006, pa Borut Peterlin).

Moderne migracije

judje se selijo že od Adama in Eve ali če želite, odkar obstaja človeška vrsta. Človeška vrsta je že (od) nekdam tudi selitvena vrsta, *homo sapiens* je tudi (od) nekdam *homo migrans* (glej Od nekdam migracije). A oblika, lastnosti, poteze migracij, struktura migrantov in vse, kar sodi zraven, ni ostalo enako od Adame in Eve, od izгона iz raja, od trenutka, ko je človeška vrsta stopila iz varnih krošenj na nevarna savanska tla. Migracije so bile, so in bodo odvisne od družbenih odnosov, razvitosti prometnih sredstev, informacijskih tehnologij in še česa. V fevdalizmu, ko so bili kmetje priklenjeni na zemljo, so se *lahko* prosto selili predvsem plemstvo, svobodno mestno prebivalstvo, obrtniki, trgovci ... Pa tudi vsemo-goča »sodrga«, ki je poskrbela, da potovanja in selitve niso bile prikrajšani za pridih nevarnosti. Skratka, »svobodno« prebivalstvo, brez križa na hrbtu. A selili so se tudi tlačani, podložniki s križem na hrbtu. S to razliko, da so jih sem ter tja, kot vreče krompirja, po svojih posestih premetavali fevdalci. Takšne vreče krompirja so z nemško govorečim prebivalstvom med fevdalnim redom v različnih obdobjih padale tudi na slovensko ozemlje. Danes so odtisi teh premetavanj vidni in slišni v imenih vasi, priimkih, v vse številčnejših nemških društvih in med maloštevilnimi posamezniki, ki niso odšli oziroma niso bili pregnani s svojih *gruntov* ob koncu druge svetovne vojne (glej Od nekdam migracije).

egazemeljskidogodki so imeli tudi megamigracijskeposledice. Stvar bi lahko postavili tudi drugače: megamigracijskidogodki so imeli megazemeljskeposledice. Tak megamigracijskidogodek je zakuhala Kolumbova (leva?) noga, ko je leta 1492 stopila na otok Hispaniolo. Zemeljska žoga je od takrat brez dvomov okrogla in z vsilo jo je začel brcati kolonializem, ki še danes brca in zadržuje zemeljsko žogo med svojimi nasilnimi nogami. Brca nje kolonializma je pretreslo in raztreslo zemeljsko žogo kot verjetno noben dogodek prej in pozneje. Evropa je začela brcati v neevropski svet in zemeljska žoga se je od takrat stoletja vrtela med nogami Evropejcev (danes je žoga bržkone pogosteje med nogami Američanov). In to nikakor ni bila pravična, poštena in prijazna igra. Grobe, težke noge kolonizatorjev so do smrti zbrcale številna ljudstva (pogosteje boste za to našli besedo genocid) in/ali njihove kulture (etnocid). In to ne vedno samo z bolj ali manj načrtnim brcanjem, ampak tudi z nalezljivimi boleznimi, ki so jih v novi svet zanesle evropske noge in pred katerimi zbrancani novega sveta niso bili imuni (recimo kože). Iz Zahodne in pozneje iz osrednje Afrike so zelo hitro po odkritju novega sveta, od začetka 16. pa do 19. stoletja, na ameriške sladkorne, kavne, kakavove in bombažne plantaže, riževa polja, v rudnike srebra in zlata in še kam, kot nogometne žoge, ki se jih lahko brca kakorkoli, kadarkoli, kamorkoli, zbrcali sužnje. Čezatlantsko brcanje nogometnih žog bi lahko opisali tudi kot prvi mega migracijski val novejši dobe. Ta pa je bil del širše trgovine: v Evropo so iz novega sveta potovali produkti zbrcanega sveta (na primer bombaž, sladkor, rum, melasa, tobak), s celine, ki je brcala, pa k afriškimi trgovcem s sužnji orožje, municija in drugi izdelki. Seznam teh brc je dolg in, ker sploh še nismo prispeli do modernih migracij, ga bomo na tem mestu končali. Kolonializem je torej dal brco razvoju predvsem nekaterih evropskih gospodarstev (predvsem kolonialnim velikanom: Angliji, Španiji, Portugalski Franciji in Nizozemski) in zbrcal v odvisnost neevropski svet.

a vendar je imel kolonializem nedvomno veliko usodnejše, bolj krvave in boleče posledice za neevropsko kot pa za evropsko prebivalstvo. Vsaj kar se tiče brcanih, ne brcajočih. Kolonializem večini (z)brcanih Evropejcev ni, vsaj za časa njihovih življenj, bistveno spremenil življenje. In večini zbrcanih tudi ni odprl novih migracijskih možnosti, vsaj do obdobja, ko so se ti lahko svobodno selili (za slovenske dežele do patenta o odpravi

osebne odvisnosti podložnikov leta 1782, s tem da je fevdalni družbeni red umrl šele z zemljiško odvezo leta 1848). Seveda moramo biti pri takih posplošitvah previdni. Evropa je iz novega sveta dobila številne nove poljedelske kulture (npr. krompir), ki so vnesle precejšnje spremembe v agrarno gospodarstvo, življenja ljudi in še kam. Kolonializem je tako s pomočjo krompirja, točneje lakote, ki jo je na Irskem v letih 1845–1849 zakuhal krompir s rahitičnimi letinami, z otoka pomagal zbrcati milijone prebivalcev (milijon naj bi jih v teh najbolj lačnih letih pomrlo v mukah krulečih želodcev). Od srede 19. stoletja, ko je prebivalstvo Evrope naglo rastlo, se je prebivalstvo Irske tudi zaradi krompirjeve lakote in za njo skritega kolonializma še bolj naglo krčilo (glej tudi Jezik in migracija).

ovo migracijsko dobo (sprva v večji meri le za evropsko prebivalstvo) je nedvomno uvedel nov družbeni red. Kapitalizem, ki je vzhajal vsaj že od začetka kolonializma, je svojo celotno podobo pokazal v industrijski revoluciji 19. stoletja. To je tudi čas, ko se je večina Evropejcev uspela izviti iz večstoletne prikovanosti na zemljo, ko se je rešila zadušljivega smradu fevdalskih riti, ko je lahko končno prosto potovala, kar so omogočala vse bolj dostopna in razvita prevozna ter komunikacijska sredstva (glej Nobene daljave ni več). S kapitalizmom, točneje z industrijskim kapitalizmom, se je začelo množično gibanje trebuhov k urbaniziranim industrijskim centrom, torej h kapitalu (po čemer kapitalizem ni brez razloga dobil svojega imena). Ki pa je pogosto, namesto da bi nahranil trebuhe, te še bolj izlakotnil. Moderni, v kapital ujeti migranti iščejo delo – v nasprotju s svojimi predhodniki, agrarnimi migranti, ki so opravljali podobno delo tudi v novem, priselitvenem okolju – zvečine v drugih, predvsem industrijskih poklicih. Moderne migracije bomo torej poskušali razumeti predvsem skupaj z oblikovanjem kapitalistične družbe in družbenih odnosov.

tudi v kapitalizmu migracije niso nesprenemljiv, dokončen, statičen pojav. Prej nasprotno. V tako imenovanem liberalnem kapitalizmu 19. stoletja so se delavci zvečine selili stihijsko, neorganizirano, kot jih je pač sem in tja podil kapital. V osemdesetih letih 19. stoletja, nato pa zelo izrazito med svetovnimi vojnama (takrat je tudi večina dotedanjih mednarodnih migracijskih tokov oslabela), je nastopilo omejevanje, usmerjanje, reguliranje migrantov s strani držav (v veliki meri tudi na podlagi rase, narodnosti in ne zgolj v okvirih nacionalnih delovnih trgov). Gledano skozi migracijska očala: nastopil je čas monopolnega kapitalizma. In danes, v dobi pospešene globalizacije, se je močno spremenila tudi struktura migrantov. Če so se še v desetletjih po drugi svetovni vojni selili predvsem delavci k proizvodnji, se danes proizvodnja seli k delavcem. Vsaj tista, ki se hrani s poceni delovnimi rokami (in ki pogosto preveč svinja okolje, da bi jo lahko gledali zahodnjaki v belih srajcah). Če so še pred nekaj desetletji v migracijskih tokovih plavali predvsem nekvalificirani delavci, je danes množica plavalcev veliko bolj pisana. Vse bolj mahajo z rokami, nogami in glavami tudi kvalificirani delavci in strokovnjaki (glej Seleče se glave).

n tudi kapitalizem, kot ga poznamo danes, verjetno ni zadnja stopnja v človeški zgodovini, ni konec zgodovine, kot nas prepričujejo nekatere pomembne glave. Zemljo lahko kolonizira nasilna vrsta Ritoglavcev s planeta Ritoglava in pošlje Zemljane na težaško, suženjsko delo v galaksijo XZ7S3TT. Ali pa nas lahko dobro božje srce pelje na neskončne počitnice v raj, kraj, v katerega človeštvo vse od prvih nagcev, Adama in Eve, žal ne more več stopiti. Mogoče pa smo se že preveč preselili v prihodnost. In v pobožne, nemogoče želje. Zato končajmo z modernimi migracijami ... .. začnimo z novimi.

Nobene daljave ni več

»Dandanes že skoro nobene daljave ni več. V Ameriko odhajajoči naši rojaki, vprašajte na pr. le Dolenjce, se poslavljajo od svojih ljudi tako z lahka, kakor so njih očetje odhajali v kako sosednjo župnijo na cerkveno blagoslovljenje, kakor da bi Amerika ležala tam-le za onim-le ovinkom kje. Še najbolj sitna je pot z Dolenjskega do Ljubljane. Da ima izselnik le Ljubljano za hrbtom, potem se že izhaja, potem ni več daleč do Amerike. Nekaj časa se vozi po železnici, nekaj časa po parobrodu in zatem zopet po železnici – pa je tam: tri dni do Hamburga ali Bremena, devet ali deset dnij do Novega jorka, potem pa, kolikor je še do tistega kraja, kjer ga pričakujejo sorodniki, znanci, ki so ga spravili tjakaj. Ali je to kaka dalja?«

Iz knjige Marjana Drnovška *Usodna privlačnost Amerike*.

Pričevanja izseljencev o prvih stikih z novim svetom (Nova revija, 1998, str. 168).

Seleče se glave

»Moj vtis je, da ljudje v Sloveniji ne razumejo tujcev, kot sem jaz in moji kolegi. Mi smo sem prišli, da več dajemo, kot jemljemo od Slovenije. Ko poskušam razložiti, da tukaj nisem iz gospodarskih razlogov, potem Slovencu ni jasno, zakaj sem sploh tukaj. Mislim, da je velika sreča za Slovenijo, da privablja ljudi tovrstnega profila, ki prinašajo svoje osebnosti in jih še dograjujejo. Mislim, da sem tukaj postal še bolj to, kar sem, kot bi, če bi ostal v Bosni ali Srbiji.«

Iz knjige Ota Lutharja idr. *Nemirna srca. Priročnik za pouk državlanske vzgoje* (Založba ZRC, 2004, b. s.).

Inicialke in ilustracije slikarja Ivana Vavpotiča iz knjige *Amerika in Amerikanci* (Jurij Trunk, samozaložba, 1912) – dežele, celine, brez katerih modernih migracij ne moremo misliti.

Novo okolje

Če za hip skočimo v kožo migranta, lahko kaj hitro ugotovimo, da je prav novo okolje tisto, ki naredi migracijo za tako enkratno in samosvoj pojav. Pa pojdimo lepo od začetka. Ste v čudni koži drugega človeka in ste pravkar zapustili dom, domovino, okolje, ki ga obvladate »v nulo«. Vstopili ste v deželo, kjer govorijo vam nerazumljiv jezik, kjer kraljujejo drugačne navade, kjer se je celo mati narava poigrala v nekem svojem slogu. Skoraj ne morete verjeti, ko vidite, da domačini kleno pospravljajo dunajske zrezke v družbi z marmelado (Nemčija), da pamži v vrtcih spijo na svežem zraku pri minus desetih stopinjah (Norveška), da avti drvijo po »napačni« strani ceste (Avstralija, Velika Britanija idr.), da vam ob obisku na noge nataknejo copate (Slovenija, za Slovenijo glej tudi Poljubljanje na cesti). Tej poplavi novih vtisov bomo rekli kulturni šok, tega pa lahko doživite tudi na poletnem dopustu v deželi, ki ni nujno oddaljena tisoče kilometrov. Po tem kulturnem šoku se začne vse tisto, kar se po ležernem dopustu konča. Čaka vas iskanje stanovanja in službe (če si ju niste poiskali že vnaprej), iskanje šole za otroke (če jih imate in so šoloobvezni), urejanje dokumentov in papirjev ... A vse to vas, sicer le občasno, čaka tudi doma, ko se denimo vrnete z dopusta. Kaj je torej v migracijah tako enkratnega, samosvojega, drugačnega, kar jih razlikuje od desetdnevnega ali trimesečnega dopusta? Kaj je tisto, kar jih naredi za (novookoljski) pojav nedopustniške sorte?

Življenje – z vso grenkobo in tesnobo, pa seveda tudi z vso sladkobo ter mehko, in ne zgolj nekajdnevno, nekajtedensko ali nekajmesečno ležanje v palmovi senci ter pisanje razglednic z motivi sončnih zahodov – *v novem okolju!* To grenko-sladko, tesnobno-mehkobo življenje migrantov v novem okolju pa je odvisno, če stvar kar se da posplošimo, tako od migrantov samih kot od novega okolja.

Ostanimo še za hip v koži migranta, torej pri grenko-sladkem, tesnobno-mehkobnem življenju, novo okolje pa še za trenutek pustimo na miru. *Vživljanje* v novo okolje poteka od posameznikov do posameznikov in od skupnosti do skupnosti različno. Nekateri so bolj ali celo povsem pripravljeni za vključitev v novo okolje, drugi manj ali sploh nič. Uživanje novega okolja tako poteka od najnujnejšega, neizbežnega grizljanja

elementov novega okolja ali minimalnega prilagajanja migrantov novemu okolju (tudi ljudje, ki se odselijo v novo okolje, da bi v njem lahko živeli povsem izolirano in po svoje, kot recimo Amiši v ZDA, niso ostali v novem okolju nikoli povsem brez pack) do nažiranja le še z elementi novega okolja ali tako imenovane popolne asimilacije, ko migrant »izgubi« svojo izvorno kulturo in povsem »prevzame« kulturo novega okolja. To se seveda lahko zgodi šele pri otrocih, potomcih migrantov, ali migrantih, ki so prišli v novo okolje še povsem kulturno in družbeno neobdelani, torej prisiesani na materine prsi.

A prisiesajmo se na naslov gesla, na novo okolje, da ne ostanemo predolgo prisiesani na tople prsi. Hiter vpogled v širni svet bi nam glede odnosa do migrantov in migracij bržkone naslikal dve vrsti novih okolij oziroma držav in družb. Na drugi strani velikih luž so države in družbe, v katerih je imelo moderno priseljevanje ključno vlogo pri njihovih nastankih (ZDA, Avstralija, Argentina, Kanada). In to migracijsko genezo te države tudi tako in drugače poudarjajo. Na stari celini, ki si je v svoji neverjetni aroganci drznila svet čez velike luže poimenovati novi svet, pa moderne migracije niso (bile) stvar, s katerimi bi države in družbe lahko mahale in kazale na svojo enkratnost. Prav nasprotno, svojo bit utemeljujejo s pomeni, skreganimi z migracijami: s trajnostjo, če ne že stalnostjo bivanja na nekem prostoru, in etnično čistostjo – čeprav so nezanemarljiv del prebivalcev številnih evropskih držav prav migranti. Seveda pa nam to še ne pove vsega o odnosu držav do migrantov in drugih »tujcev«. Odnosi držav tako novega kot starega sveta do prišlekov se zelo razlikujejo. Večkulturne ali multikulturne politike – priznanje in izvajanje političnih in kulturnih pravic migrantov in drugih manjšin – ne srečamo samo v novem, temveč tudi v starem svetu. Najboljši primer večkulturne politike iz starega sveta, vreden posebne pohvale, je Švedska. Ta z različnimi prijemi spodbuja ohranjanje jezika, religije, kulture, institucij idr. migrantov in drugih manjšin (glej Prijazni do migrantov). A takšna do drugačnosti prijazna politika ni od nekdaj. Tako Kanada kot Avstralija, ki danes v novem svetu izvajata do prišlekov najprijaznejšo in najtolerantnejšo politiko, sta tja do 70. let prejšnjega stoletja poskušala migrante kar čim prej in kar čim bolj globoko potopiti v novo okolje. Seveda to novo okolje ni bilo kar kakršnokoli okolje, temveč angleško govoreče, v evropski kulturi, olikah in omikah vzgojeno okolje, ki je z različnimi prijemi tudi omejevalo priseljevanje fac, ki tej podobi niso ustrezale.

A vrnimo se v stari svet. Tudi tu obstajajo zelo različni odnosi (politike) do migrantov. Zelo grobo pospravljanje bi jih bržkone pometlo na dva kupa. Na tiste, ki nočejo videti in priznati, da v njihovi državi živijo tudi številni(!) migranti (Nemčija, Švica, Belgija, Japonska, z nafto bogate države Arabskega polotoka) oziroma te vidijo ali želi-

jo videti kot zgoljčasne migrante, ki se jih, ko postanejo odveč, kadarkoli in kakorkoli zbrca iz države. In na tiste, ki priseljence vključujejo ali poskušajo vključiti v novo okolje (Švedska, Francija). Seveda bi z nadaljnjim pospravljanjem nastali novi kupčki. V kupu, kjer se migrante priznava in vključuje, bi se tako znašle države, ki spodbujajo izražanje »drugačnih« (migrantskih, manjšinskih) kultur (najširši kulturni pluralizem nedvomno izvaja že omenjena Švedska, glej Prijazni do migrantov), pa tudi države, ki od migrantov zahtevajo, da prevzamejo številne elemente novega okolja (t. i. kulturno asimilacijo med evropskimi državami verjetno najdosledneje izvaja Francija, med drugim z razvpitim zakonom o prepovedi nošenja naglavnih rut ali kakršnihkoli drugih vidnih verskih simbolov v državnih šolah).

Ob vsem tem pa ne smemo pozabiti, da prihod ljudi – migrantov v novo okolje ne spreminja samo migrantov, prišlekov, ampak tudi novo okolje. In tudi migranti – prišleki v novem okolju niso nujno in vedno podrejeni in v zapostavljenem položaju. Spomnimo se le kolonialistov, »osvajalcev« »novega sveta«. A to je že druga zgodba (glej Moderne migracije). Zgodba, ki je naredila novo okolje povsem novo tudi ali predvsem za domačine. Ki se jih je obleklo v kože, hm, živine.

Poljubljanje na cesti

»Pri nas se sploh nismo na cesti poljubljali in sem šla v mestu, peš. In je svakinja prišla mene počakati in dva sta se poljubljala in jaz sem samo stala in gledala njih, sploh se nisem premaknila. (smeh) Je rekla svakinja, pejdi, sem rekla, ja počaki, to je treba policijo poklicati (glasen smeh).«

Iz knjige Alenke Kobolt *Zdej smo od tu – a smo še čefurji* (I2, 2002, str. 72).

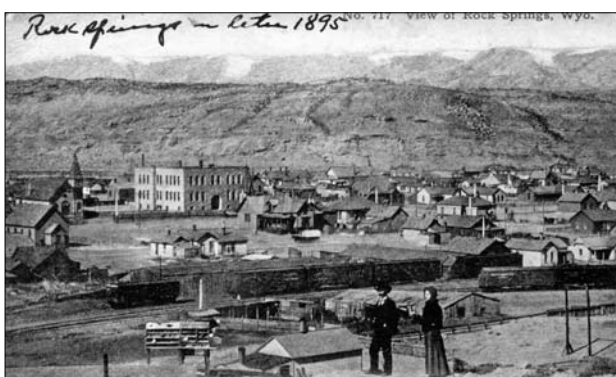
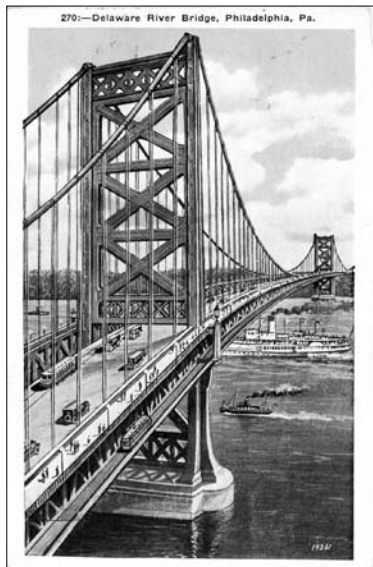
Prijazni do migrantov

»Ne bi rekla, da smo asimilirani, saj nas niso silili. Uradna politika do priseljencev je bila takšna, da naj bi ljudje, ki so prišli sem, tukaj tudi ostali. To je bilo drugače, kot pa v Nemčiji ali drugje – ko te rabim, pridi, ko te ne rabim, pa ti tudi plačam, samo da greš. Švedska tega še vedno nima. Računajo, da bodo ljudje, ki so prišli in so jih oni sprejeli, ostali tukaj. S Švedi je prijetnejše. Učenjaki vedo, da če je človek v družbi zadovoljen, je hvaležen in soliden v družbi. Če pa si zunaj skupnosti, se boš vedno skušal povleči skozi luknje in izkoristiti, kolikor se izkoristiti da.«

Iz knjige Marine Lukšič-Hacin *Zgodbe in pričevanja. Slovenci na Švedskem* (Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001, str. 207).

Razglednice iz novega okolja, ZDA in Egipta. Na hrbtni strani fotografije z izseljencema v kavbojski opremi, odposlani leta 1914 z »bivolskega lova«, je tudi pripis: »Življenje imamo dobro, le hrana je slaba, ker prekleti bivoli so stari in žilavi. Srčne pozdrave na vse znance od ameriških Prekov« (last Marjana Drnovška).

Od nekdanj migracije

Verjetno ste že slišali zgodbo o naših bradatih in za današnje standarde hudo neurejenih prednikih, ki so ob koncu 6. in na začetku 7. stoletja pricapljali iz ruskih step oziroma Zakarpatja v podalpski raj. Na nek način so bili migranti, najverjetneje v iskanju boljšega življenja, tako kot danes, včeraj in jutri množice ljudi različnih ras in jezikov, ki bežijo z vzhoda na zahod, z juga na sever ali pač od kjerkoliže kamorkoliže. In da ne boste mislili, da se lahko le Slovenci in drugi Slovani pohvalijo z avanturami željnimi predniki. Poglejmo k sosedom. Huni so v 9. in 10. stoletju iz mongolskih step divje prijezdili v Evropo, nekateri so se nato ustalili na rodovitni puhljici Panonske kotline, kjer še danes živijo njihovi daljni potomci Madžari. Avstrijci so se scmarili v kuhinjah številnih ljudstev s srbečimi petami. Glavno sestavino v tej mineštri so prispevali že omenjeni Slovani in njihovi večstoletni zavojevalci Germani. Ti zadnji, ki so se v ta del Alp s severa priseljevali vse od 1. stoletja pred našim štetjem pa tja do 6. stoletja, so našim severnim sosedom uturili tudi svoj jezik.

Konec koncev smo današnji Evropejci (Slovani, Germani in še številni, številni drugi) prišli na staro celino pred približno 40.000 leti na zelo dolgi poti iz Afrike, zibelke človeštva. Pa tudi evropski »staroselci« naendertalci, ki naj bi jih novi prišleki asimilirali ali povsem iztrebili, niso v Evropi že od vekomaj. V neki davni preteklosti, pred okroglimi milijoni let, so počasi pricapljali iz danes (pre)pogostokrat pozabljene črne celine.

In ko pokukamo čez lužo, tam diši prav tako ali še bolj migrantsko. Po letu 1492, ko je Kolumb s svojo neimenovano posadko uzrl obalo novega sveta, so se začela preseljevati takšna in drugačna ljudstva, ljudje, modeli, jeziki, navade, religije, vse slabo in dobro v Ameriko. Na celino, ki ni dobila imena po staroselcih, temveč po prišleku, pomorščaku Amerigu Vespucciju. Selitve čez lužo so dosegle višek v drugi polovici 19. in v začetku 20. stoletja. In to v takem obsegu, da so danes prvotni prebivalci te celine, ki jim je zmeta dala ime po deželi na povsem drugi strani zemeljske žoge, v večini držav v žalostni manjšini. Pa naj bi tudi Indijanci ne naseljevali že od nekdanj te celine, ampak so

ob koncu zadnje ledene dobe (pred okoli 20.000 leti) prisopihali čez takrat kopen Beringov preliv iz Azije. Tako danes v najbolj občudovani in hkrati najbolj prekleti državi na zemeljski žogi – ZDA, avtohtono prebivalstvo šteje manj kot piškav procentek. V deželah najbolj seksi nogometa (Argentini, Braziliji in Urugvaju) je stanje podobno, na Karibskih otokih tavajo le še duhovi staroselcev, in le še v nekaj manjših južno- in srednjeameriških državah je indijansko prebivalstvo v večini.

V vseh zgoraj naštetih državah so nov dom našli tudi številni Slovenci. In čeprav so v primerjavi z narodi velikani v ta talilni lonec, kot so to mešanico v enem loncu skuhanih ljudstev poimenovali v ZDA, prispevali zanemarljiv delež, je na drugi strani marsikatera slovenska vas izgubila toliko mladih fantov, da so se dekleta zlasala tudi za največje grdobe, ki so ostale doma. Težave slovenskih deklet dopolnimo še z domoznanskimi preglavicami oziroma rumeno pretiravanje začnimo še z učiteljskim stokanjem: ravnatelj ene od dolenjskih šol je na prehodu v 20. stoletje zapisal, da so mnogi belokranjski otroci bolje poznali ameriški reki Mississippi in Ohio kot Savo in Dravo. (O množičnosti izseljevanja iz Beneške Slovenije in vsidranosti tega pojava v deželo, ki jo je izseljevanje izpraznilo kot le malokatero v bližini, glej Kjer dajejo ton življenju emigranti.)

Toda iz dežele na sončni strani Alp se niso samo izseljevali, vanjo so se tudi priseljevali. V celotnem srednjem veku je fevdalna gospoda iz nemških dežel kot svinjske pršute transportirala svoje podložnike, tlačane v različne dele deželice, kjer je še lenuharila kakšna ped neizkoriščene zemlje. Ta takoimenovana kolonializacija je zasadila skupnosti nemško govorečega prebivalstva na različne konce Slovenije: na Kočevsko, Sorško polje, v zgornjo Sevško Soro in zgornjo Bačo ter še marsikam. Ob koncu srednjega veka se priseljevanje Nemcev na slovensko ozemlje nikakor ni zaustavilo; vse do prve svetovne vojne so iz nemško govorečih dežel prihajali uradniki, tovarnarji, trgovci, bankirji itd. Večina Nemcev je nato Slovenijo oziroma Jugoslavijo zapustila po prvem in trmasti preostali del skoraj v celoti po drugem (vele)svetovnem pretepu. Pustili pa so številne besede, priimke, dunajske zrezke in še marsikaj, kar danes nekateri (ne)upravičeno(?) želijo dobiti nazaj. Z Nemci se priseljevanje v Slovenijo nikakor ni končalo. Po drugi svetovni vojni, ko so odšli, zbežali, bili pregnani takšni in drugačni »nepridipravi«, je bila dežela etnično čista in dolgočasna, kot verjetno še nikoli prej in pozneje. Le prekmurski Madžari in zdesetkani Italijani iz Slovenske Istre, ki so se drznili ostati, so kalili dolgočas. A srajca, ki si jo je nadela dežela po vojni, ni dolgo ostala čista. V tovarnah so zaropotali stroji, ki so potrebovali delovne roke, te pa so na pomoč priskočile iz bratskih republik (glej So šli ljudje masovno).

V neki dolgi zgodovinski perspektivi smo torej vsi – brez izjeme – migranti. In migracije, selitve so bile tiste, ki so nas naredile ljudi, takšne, kot smo danes. Zaradi nekdanj

zelo dolgih potovanj, migracij v različna okolja, smo postali različni, in v poznejših, ponavadi veliko hitrejših selitvah, smo to različnost vedno nanovo ustvarjali in jo dopolnjevali. In čeprav se danes selimo (*tudi*) s povsem drugačnimi motivi in iz drugačnih vzrokov ter na povsem drugačen način, kot so se naši daljni pa tudi bližnji predniki, je končni rezultat teh selitev enak: človeška različnost (pa seveda tudi *podobnost*). Tako v barvi kože in las, potezah telesa in obraza, jeziku, navadah in običajih, kulturi, glasbi, tehnološkem razvoju, načinu oblačenja kot v načinu igranja nogometa. In ta različnost bi morala biti vredna spoštovanja in ne prezira, negovanja in ne uničevanja. Le kako dolgočasno bi zgledalo svetovno prvenstvo v žogobrcu, če bi vse reprezentance, vsi zemljani brcali žogo v istem stilu?

Sovraštvo do tujcev se žal od nekdaj drži migracij kot Skopušnik cekinov. Prizori iz računalniške igre *Antičefur 2. Totalno razčefurjenje*, v kateri igralec kot komandos Osvobodilne slovenske armade »bríše čefurje« z obličja Dežele Kranjske (www.anticefur2.blog.com).

Kjer dajejo ton življenju emigranti

»Živimo pač življenje krajev, kjer kmetijstvo propada in kjer dajejo ton življenju emigranti: dobra plača – dobra letina, slaba plača – slaba letina. Ni več prave jeseni, ker nismo odvisni več od zemlje in zato ne moremo več uživati tistih dobrih stvari, ki jih je poprej prinašala jesen. (...) Zdi se nam, da smo kot lastovke, ki komaj čakajo, da bi šli kam drugam, kjer je bolj in bolj veselo. Doma so nam podrli gnezda in se ne moremo ustaviti.«

Iz nepodpisanega članka »Ali je to jesen« (Matajur, 1959, št. 19 (206), str. 1).

So šli ljudje masovno

»Ja ... jaz vem, da sem takrat, ko sem šel sem, takrat so šli ljudje masovno gor v Slovenijo. Vem, da so takrat prihajali z avtobusi dol v (ime kraja), na ta zavod za zaposlovanje, to so res masovno prihajali. Ne samo, da so šli delat, recimo takrat, so tudi po končani osnovni šoli šli gor poklic delat. To ga je firma financirala, kaj se tiče poklica pa to ... Ja, to si šel po osnovni šoli gor, pol si se odločil za nek poklic, to pa je potem firma financirala.«

Iz knjige Alenke Kobolt *Zdej smo od tu – a smo še čefurji* (I2, 2002, str. 82).

Poti migrantov

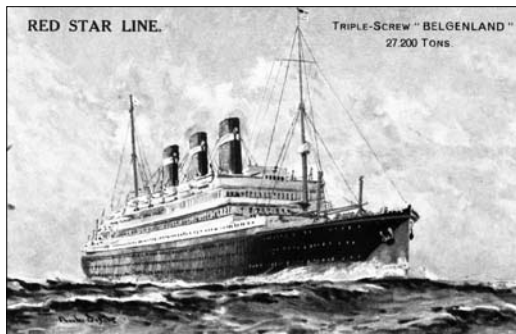
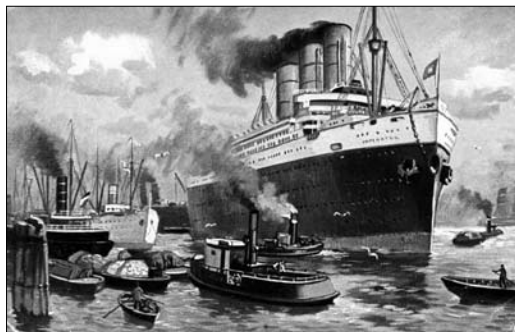
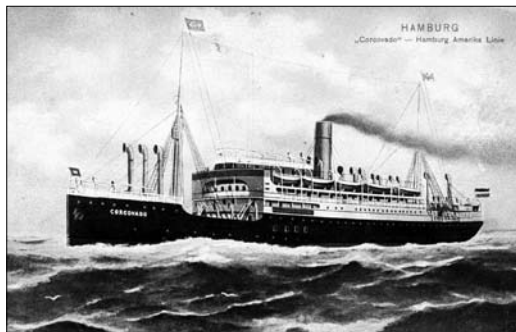
Ljudje so se selili in se še selijo v vseh smereh, na jug in sever, čez velike oceane in v bližja mesta, za denarjem in za ljubeznijo ... A se v različnih smereh selijo različni ljudje (kajpak v zelo različnih številkah), te selitve pa imajo za selivce (pa seveda tudi za vse druge, torej neselivce) različne pomene.

Na sever, iz Latinske Amerike v ZDA in iz Afrike v Evropo, danes bežijo številni ljudje, ki si želijo boljše, dostojnejše, varnejše življenje. Na jug, na tople evropski mediteran in na toplo floridsko sonce se selijo upokojeanci (številni predvsem sezonsko), da bi jesen svojega življenja preživeli obsijani s toplimi sončnimi žarki. Prvi to počno zvečine naskrivaj, nevidno prečkajo meje, z največkrat praznimi žepi bežijo naproti nejasni, prepogosto kruti usodi (glej Ilegalna migracija). Drugi si na jugu kupijo hišo, z denarjem torej verjetno nimajo (večjih) težav, in tudi skrivati jim ponavadi ni treba ničesar. (Če že kaj skrivajo, skrivajo svoja leta.) Za prve je selitev prepogosto križev pot v neprijetno-neznano, drugim selitev pomeni tople sončne žarke.

Čez velike oceane, največkrat čez Atlantik, so na ladjah potovale množice, ki so od srede 19. stoletja do prve svetovne vojne napolnile severnoameriška prostranstva (glej Nemirno morje). Do konca osemdesetih let 19. stoletja so bili v večini Evropejci z zahoda in s severa celine. V devetdesetih letih pa so začeli prevladovati kolegi z juga in vzhoda stare celine, med njimi tudi Slovenci iz avstro-ogrške monarhije, ki so si največkrat delo našli v rudarstvu in težki industriji. Največ se jih je natrpalo v železarski Cleveland, »ameriško Ljubljano«. Po prvi svetovni vojni, ko so ZDA priprle svoje duri, se je val migrantov z juga Evrope usmeril predvsem proti Argentini in Braziliji. Tudi med njimi so bili Slovenci, predvsem iz Kraljevine Italije. Največ moških je našlo zaposlitev v gradbeništvu, številne ženske, ki so v Argentino priplavale s tem valom, pa so na kopnem na drugi strani oceana oblekle predpasnike guvernant, gospodinj, sobaric. Po drugi svetovni vojni so se ljudje z juga Evrope, ki so iskali delo, boljše delo, priložnosti in možnosti, selili (kot tudi že pred vojno) proti severu celine. Predvsem po letu 1963, ko je SFRJ odprla vrata izseljevanju, so bili med njimi spet Slovenci, ki so zaposlitev največkrat

našli v nemških, švedskih, švicarskih, avstrijskih idr. tovarnah. In v istem času so v slovenske tovarne prihajali delavci z juga nekdanje skupne države (glej Ekonomska migracija). Včasih so to bile selitve – kot denimo v primeru slovenskih delavcev v avstrijske tovarne ali Bosancev iz bližnje Krajine v slovenske tovarne – »le« v bližnja mesta.

Za denarjem se je selil večji del tistih množic, ki so napolnile severnoameriška prostranstva. Selili so se z juga na sever, iz vasi v mesta. A v nepreglednih množicah selivcev so bili tudi takšni, katerih smer selitve je določalo še kaj drugega kot cekinčki. Omenili smo že toplo floridsko in mediteransko sonce. Ali pa, hm, ljubezen. Moja *nona* je šla za mojim *nonotom*, v katerega se je zagledala na fotografiji, v Francijo (glej tudi Nemirno srce). Včasih pa je ta »ljubezen« tudi manj zaljubljena, bolj preračunljiva. Tako so nekatere Slovenke odšle čez lužo k nikoli-prej-videnim slovenskim ženinom, le da so lahko vstopile v obljubljeni ZDA. In to ni nič nenavadnega tudi v današnjem svetu. Ljubezen in denar – tako navidez nezdržljivi stvari – se na migrantskih poteh pogosto držita za roke. In zakaj za ta parček ne bi mogli reči, da ga skupaj drži ljubezen?

WHITE STAR LMS
The Big Ship Route The Best Way
 ★ BY SEA ★ BY LAND

*Gruss aus der
 Lloydhalle
 Bremerhaven.*
*Unden sind Litteren der hier den Angestellten
 Weihnachtsgrüße! Ihre Caroline obige
 Nordend 11/12 Bremen den 1. Dec. 1911*

**Zadnji pozdrav pred odhodom
 v Ameriko!**

Prporočni to parobrodno
 družbo, ki zastopnik je gosp.
KAROL REBEK v Ljubljani,
 Kolodvorske ulice 41, vsakemu
 prijatelju.

Red Star Line Antwerpen-New York
PROGARUDEČE ZVEZDE
 Poštni brzoparnik "FINLAND"

Pozdrav odtone

AMERICAN LINE

SOUTHAMPTON,
 CHERBOURG
 & NEW YORK
 SERVICE.

U.S. MAIL TWIN SCREW STEAMERS
 "ST. LOUIS" & "ST. PAUL"

Nemirno morje

»Ako hočeš, dragi čitatelj, svojo domovino zapustiti, ter se iz dobrega namena v daljni tuji svet podati, si tam novega doma iskat in boljšega kruha pridelovat, vzemi pa saboj obleke veliko in dobre, ker te so tu posebno drage; drugih ropotij pa manj ko moreš, skusi le vse v denar spraviti, akoravno dober kup, od tacega orodja je treba grozovito veliko plačevati, posebno po evropskih železnicah. Rabi pa vsaka oseba okoli 300 goldinarjev avstrijskih v papirji, ali nekoliko čez 200 goldinarjev v zlatu; iz Amerike v Evropo pa je veliko manj treba plačati, posebno čez morje. Kdor se z družino na to daljno pot poda, ali sploh taki, ki mislijo polje obdelovati, morajo, se ve, denarja veliko več imeti, kakor ga je ravno za pot treba, da si morejo potrebnih reči za gospodarstvo omisliti.

(...)

Pelješ se pa lahko v parabrodu ali pa v jadrovcu, kakor je priložniši; v parabrodu plačaš veliko več, pa ti ni treba skrbeti za kuho in v 14 dneh ali še popred si na amerikkanskem bregu; na jadrovcu plačaš precej manj, moraš za kuho sam skrbeti in si na morji 30–60 dni, včasi še delj, kakor je veter; mi smo bili 40 dni na vodi in smo imeli razun viharjev večidel dober veter. Na parabrodu je več nevarnost ko na jadrovcu, ker zraven nevihte se zna tudi kotel razpluštiti, kar se pa le redko zgodi in se tedaj ni treba preveč bati. Jest bi ti na jadrovca svetoval, ako ti gre pičlo z denarji in ti ni na par tednih ležeče, – se ve, sitnost mora človek pri dolgi vožnji veliko prestat, ki se pa koj pozabijo, da se le na suho pride.

Ako se na jadrovcu pelješ, se moraš s potrebnim orodjem za kuharijo preskrbeti, ker v barki dobiš le sirove reči, kakor mesa, krompirja, graha, masla itd.; pripraviti si moraš vse sam in potem na splošno veliko ognjišče postaviti, kjer so pa že drugi kuharji. Da se tukaj ravno tako na versto ne pride, kakor bi človek želel, se lahko ume; ako več sto ljudi na enem ognjišču kuha, se mora včasi zadovoljiti, še le ob 4 popoldne kositi, kdor ni zjutraj prav priden. Vender prijatelj, ako nič družega nimaš saboj kakor to, kar v barki dobiš, ti bo terdo šlo, misliti je treba na prihodnost. Ako ni vetra, ali vihar barko barko zanese, je treba dolgo čez navadni čas na morji biti. Pride tudi morska bolezen, ki skoraj vsacega zadene, in takrat ti nobena reč, kar imaš v barki, ne diši; kar bi pa rad, pa dobiti ni. Vzemi tedaj saboj suhega kruha, suhega sadja, dobro okajenega mesa in slanine (meso, ki ga v barki dobiš, je skoraj čisto pokvarjeno); tudi čebula je posebno dobra za želodec, ravno tako tudi vino,

ako ga nekoliko saboj vzameš, te bo kmalu pozdravilo. To so naj boljši zdravila in morsko bolezen kmali po vodi poženo.

Bolj imenitno pa, kakor ta skerb, je pripravljanje na duši za dolgo nevarno pot; že v gostivnicah bereš na primernem kraji svarjenje; da zraven telesnih skerbi, ne pozabiš tudi za dušo primernega živeža preskrbeti, pripravi se tedaj z dobro spovedjo in vrednim obhajilom na težavno pot. Tako pripravljen na duši in na telesu se pa nestrahljivo podaj v barko, ne boj se, Bog svojih ne zapusti, priporoči se Marii prečisti Devici in svojemu angelju varuhu, ki so močnejši ko vse morske nevarnosti.

V barko stopivši preberi pazno postave, kako se je treba obnašati, dobro si jih zapomni, zakaj tu se kaznuje naj manjša reč prav terdo; posebno se varuj v srednjem oddelku kako svečo ali kaj družega prižgati, akoravno je tema, to je najbolj prepovedano, še celo kresati ali kaditi ne smeš; kdor ga le prerad puha, mu je dovoljeno na verhu, samo varno mora z ognjem delati, ker, ako bi se barak vnela, bi bilo težko pogasiti, ker je vse s smolo zamazano. Pred posteljo moraš sam snažiti in prostor vedno čeden imeti; vstajaj zgodaj, opravi, kar imaš spodej, in potem urno na verh na bistri zrak! Ako moreš še pred sončnim vzhodom, boš vidil kako veličastno se pripelje iz vode; derži se celi dan bolj na verhu in le redko pojdi v srednji oddelek, kjer je neizrečeno nezdrav zrak in mora človek že od tega zboleti. Jaz sem bil skoraj noč in dan na verhu, vselej sem že prav pozno v noč šel v posteljo, znotraj me tudi ni mogla tista navadna huda bolezen vjeti, ki nektere grozno potolče, vendar nevarna ni in človek v enem tednu ali v 14 dneh zopet okreva.

Kratek čas si lahko delaš s primernimi pogovori, s prijatlia li z branjem; tedaj je svetovati, da si kako dobro knjigo seboj vzameš, tudi moleka in molitvenih bukvic ne smeš pozabiti, ter beri saj vsako nedeljo pazno mašne molitvice in premišljuj velike skrivnosti. Zgledov boš dost najdel, celo protestantje so ob nedeljah prav pobožni in resni, vse je nekako bolj tiho.

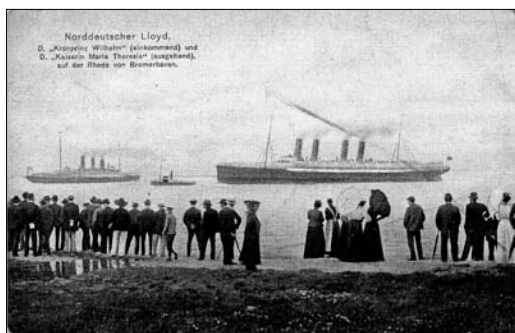
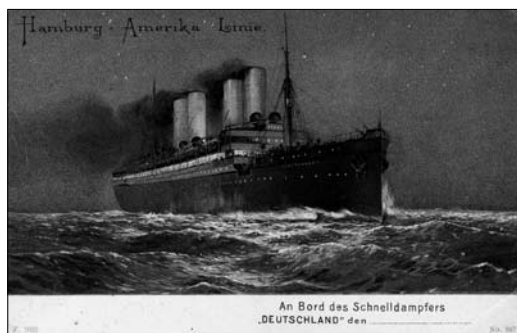
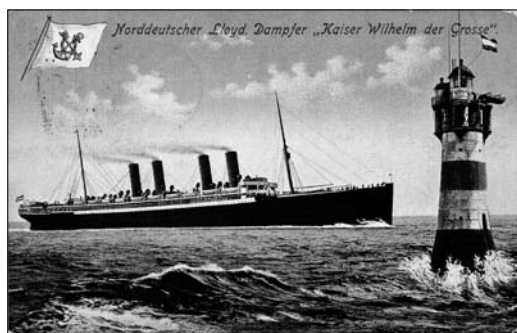
Prav prijetno se je voziti v lepem vremenu pri dobrem vetru, ali prijatel! Pripravljen moreš biti tudi na kaj hujšega; ko jame strašna nevihta bučati, valove kakor gore vzdigovati, barko premetavati, da škrinje in druge orodja od ene stene do druge romplajo, ko valovi s strašno močjo kakor bi s topovi strreljal ob stene butajo ter ti malo oknice zakrivajo itd., takrat je za novinca terda, tu se mu serce trese. Vender nikar se ne boj, naj boljša luka za barko je pri viharji sreda morja, tu se ji ne more nič zgoditi, le na bregovih je o nevihti nevarnost, ker zna barka na kako skalo trešiti; na sredi morja

pa ji ni nič, akoravno valovi igrajo ž njo, kakor z orehovo lupino. Strahu je tedaj več, kakor ga je treba biti. Vendar popustiva zdaj morje, ker ni moj namen tu življenja v barki popisovati, temveč le nekatere opombe naznaniti, ki bi ti znale v prid biti.

Z velikim veseljem vgledaš lepe ameriške homce še daleč pred novim Jorkom; tu spravi svoje reči v red, se lepo osnaži in o pripravnem času iz barke stopi; vendar ti ni treba nikakor hiteti, ostaneš lahko z vso svojo robo še 48 ur na barki; med tem časom preskerbi v mestu pripravno stanovanje, saj je dosti nemških gostivnic, koj pri barki jih več stoji, ki si gostov nabirajo. Ako ti pa z denarji terdo gre, imaš stanovanje zastonj v veliki sobani, ki se ji pravi >Castle-garden< beri Kestl-garden), se ve da postelj ni vnji, ampak samo klopi.<

Iz knjige Marjana Drnovška *Usodna privlačnost Amerike. Pričevanja izseljencev o prvih stikih z novim svetom* (Nova revija, 1998, str. 73–76)

Reklamne fotografije in slike ladij, ki so čez Atlantik pripeljale množice bodočih Američanov (last Marjana Drnovška).

Nemirno srce

»Pravzaprav je bilo tako. Nisem prišla gor, ampak je prišel pome moj mož, kot fant. Midva sva se spoznala pri vojaki, dol v Bosni, in čez par mesecev je prišel pome. Poznala sva se pol leta. Sva šla na randi, vem, da me je vabil v hotel, pa nisem šla z njim, tudi v gostilno ne. Prvič sva se spoznala na plesu, prvič sem šla na ples s kolegico in to je bila res usoda, to je bil čudež ... Rekel je, da sem mu bila všeč in da bi me takoj s sabo pripeljal, ko je šel od vojakov. Pa sem mu rekla, kako, počakaj ... kaj bodo pa starši rekli. Pa pravi, saj ne briga nič staršev, saj bova midva skupaj živela. Ampak jaz nisem mogla kar tako oditi. Rekel je, da je resno mislil takrat, ampak je bil vseeno vojak, jaz sem si rekla, kje pa, vojaku pa ni za zaupat. Ampak (ime) mi je bil res všeč, tudi obnašanje je imel lepo, mislim kot vojak, lahko bi samo izkoristil punco in odšel, a sem že takrat ocenila, da je imel lepo obnašanje. Pač to punce danes vse gledamo pri fantih, a ne? Nosil mi je lešnike, potem sem se kasneje hecala in pela tisto: >Bod moja, bod moja, t' bom lešnikov dal ...< Potem, ko je odšel domov, je pisal ..., rekla sem mu, tako je, če boš pisal, pa da boš resen fant, te bom čakala, če ne, bova pa ostala prijateljica ... če boš prišel pome, boš, če ne, pa ne. In potem je res prišel, čez dva ali tri mesece po tem, ko je odslužil. Tako da sem bila res presenečena. Telefoniral mi je, da pride v soboto pome. Jaz pa sem v petek popoldne še delala in v službi nisem nič povedala, da pride pome. Jaz sem samo premišljevala, če bo prišel ali ne, in sploh nisem vedela, kako sem hodila, kako sem nosila neke škafe in tako sem padla v tisti kanal in sem bila vsa podrgnjena in so me odpeljali v bolnico in rekli, naj pridem v ponedeljek na previjanje, jaz pa sem bila na tisti ponedeljek že v Sloveniji. Tako hitro je bilo to ... kaj jaz vem ... tista trema, pa zaljubljenost, pa si misliš, ali bo ali ne bo, kaj sploh bo ... mene potem sploh ni nič več bolelo, mislim, bolelo me je, ampak jaz sem tako močno držala in stiskala zobe, sem si rekla, zdaj me pa ne bo več maral, ko sem šantala, točno tako misliš na vse to ... Pa je bilo vse v redu.«

Iz knjige Alenke Kobolt *Zdej smo od tu – a smo še čefurji* (12, 2002, str. 77–78).

Povratniki

Povratniki? V prvo nogometno ligo ali med alkoholike? Nič od tega, čeprav so občutki *migrantov* povratnikov lahko podobni prvoligašem in neuspehim zdravljenim alkoholikom. Torej, »spet sem tu, kamor spadam« (v prvi ligi / na rodni grudi, v senci jablane, ki so jo zasadili predniki) in (alkohol / rodna gruda) »brez tebe mi živeti ni«.

A zakaj v knjigi o migracijah sploh zapravljati čas z ljudmi, ki so svojo migrantsko kariero končali, se vrnili v senco jablane, ki so jo zasadili predniki? Vrnitev, povratništvo, povratna migracija so pogosto povezani s številnimi težavami, včasih nič manjšimi od tistih, ki so selivcem nagajale ob priselitvi v tujino. Dežela, v katero so se vrnili, ni več (t)ista, ki so jo zapustili. V tujini, če sploh še tujini, kvečjemu »tujini«, so si našli prijatelje, zasadili potomstvo, se našli in zaživel v društvih, dejavnostih, novem okolju. V »domovini« pa so pogosto vse to, vsaj nekoliko, če ne povsem, izgubili, pozabili, od-tujili ... »Tujina« je torej postala domovina. In »domovina«, v katero so se, bogsigavedi zakaj, vrnili, tujina (glej Tujina-domovina). Povratniki torej s »povratkom« ne končajo svoje migrantske kariere. Ampak začnejo z novo.

Velikost in zamotanost te zmede z imenom tujina-domovina sta odvisni od mnogih stvari: od časa bivanja in stopnje vključitve v »tujino« (glej Novo okolje), od intenzivnosti in pogostosti stikov z »domovino« ... Tisti, ki se »vrnejo« po nekaj mesecih bivanja iz bližnjega kraja, v katerem se sploh ne morejo dobro rešiti vonja domače kuhinje, bodo verjetno imeli veliko manj težav pri ponovnem vključevanju v novo-staro okolje, kot tisti, ki se »vrnejo« po več desetletjih z oddaljenega kontinenta, kjer so vonj domače kuhinje vsa dolga leta, daleč stran, lahko hranili le v svojem srcu.

Ali pa kot tisti – in to ni niti znanstvenofantastična blodnja niti psihiatra vreden umotvor – ki se »vrnejo« (tu verjetno ene navednice niso dovolj) po stoletjih ali celo tisočletjih. Stoletjih ali tisočletjih? Med rimsko nadvlado (začetek našega štetja) so vse do križarskih vojn (okoli leta 1100) Judje bežali iz Kanaana in se naseljevali najprej vzdolž afriške sredozemske obale, v Španijo in Portugalsko, in pozneje, predvsem zara-

di pogostih pregonov, sem ter tja po Evropi. Nekateri so prišli in zaživel tudi v »slovenskih« mestih, iz katerih so bili pogosto pregnani. In odšli so v nova mesta, kjer so živeli do naslednjega pregona, pogroma (tam so pogosto pustili le imena ulic). V 19. stoletju se je zaradi neskončnih preganjanj razvil sionizem, gibanje za združitev vseh Judov v skupni državi. Takrat so se prve večje skupine začele naseljevati na ozemlju današnjega Izraela – nekdanje »domovine« Kanaan. Gibanje je doseglo svoj glavni cilj po drugi svetovni vojni, leta 1948, z ustanovitvijo države Izrael, v katero so po celem svetu raztreseni Judje začeli množično prihajati (in še danes prihajajo). Se torej »vračati«!? Iz groba so izkopali že stoletja mrtev jezik, hebrejščino, danes uradni jezik v Izraelu, saj so, stoletja in tisočletja raztreseni po svetu, govorili zelo različne jezike (glej Jezik in migracija). In postali so trn v peti sosednjim muslimanskim državam, ki so se že večkrat združile v vojnah proti Izraelu, kar povzroča nove pogrome, pregone, izseljevanja. A tokrat predvsem Palestinecev, ki čakajo, da se vrnejo v svojo domovino. Da torej postanejo povratniki.

Povratnike na dolgi rok, vendar z veliko krajšim stažem od povratnikov Judov, bi našli tudi med Slovenci. Slovenci, izseljeni v Argentino po drugi svetovni vojni, se bodisi niso mogli bodisi niso hoteli vrniti v domovino z njim sovražnim režimom. Večina domovine, v kateri so vladali njihovi vojni, politični in ideološki nasprotniki, tudi ni hotela obiskati. Šele leta 1991 so se z osamosvojitvijo Slovenije in s spremembo političnega režima začeli prvi obiski in bolj redke vrnitve in »vrnitve«. Še zlasti po ekonomski krizi v Argentini leta 2002 je prišlo do nekoliko večjega števila predvsem »vrnitev« – otrok in vnukov tistih, ki so Slovenijo fizično zapustili. O povratništvu ali povratni migraciji tako lahko z zadržkom govorimo tudi, ko se v »domovino« »vrnejo« njihovi otroci, vnuki, potomci migrantov (glej Spet doma?). Najbrž ni treba posebej poudariti, da je ta »domovina« povsem drugačna od tiste, ki so jo zapustili in v spominu negovali njihovi starši in stari starši.

In tudi danes, ko ljudje pogosto živijo malo tu in malo tam, povratna migracija kaj hitro postane preutesnjen, problematičen ali celo neustrezen pojem. Moja soseda, ki je večji del življenja preživela v Sloveniji, se je po upokojitvi »vrnila« v BiH. V Slovenijo se pogosto »vrne«, pride čuvat vnuke, gre k zdravniku, na obisk in klepet k prijateljicam. Možakar, ki je kot mladostnik iz Slovenije zbežal novim priložnostim naproti, se je na stara leta priselil (vrnil?) iz Nemčije v vas, kjer je živela moja pokojna nona. Danes potuje in živi med nonino vasjo in bavarskim mestom, kjer ima sin tovarno kajakov in kjer je preživel večji del življenja. Sta soseda in možakar (še) povratnika? In če nista, kaj sta? Napolpovratnika, pogojna povratnika ali zgolj človeka, ki sta se v življenju selila in se še selita? Torej človeka, ki nam govorita, da selitve nikoli niso dokončna dejanja, končana s priselitvijo v novo okolje. So tako povratništvo, povratna migracija, vrnitev sploh mogoči?

Tujina-domovina

»Ko pa sem jaz šla v Rusijo, težko se že navadim, ne gre za jezik, ampak že kar pozabiš te običaje, ta odnos, manj je sproščen, ker zdaj že nekako postavljaš ovire. Drugačno življenje je. Težko se privadim spet. (...) Vseeno pogrešam Slovenijo, če sem v Rusiji. Ne vem, sem že navajena tukaj, bi verjetno težko živela tam.«

Iz besedila Sanje Cukut *»Hotela sem samo videti svet okoli sebe. Ženske iz Rusije in Ukrajine v Sloveniji«* (v *Krila migracij. Po meri življenjskih zgodb* (ur. Mirjam Milharčič Hladnik in Jernej Mlekuž), Založba ZRC, 2009, str. 207).

Spet doma?

»Povratniki (...) čeprav mi ta izraz ne ustreza, saj nisem nikoli šel iz Slovenije, zato se ne vračam. Nisem povratnik. Sem rojen v Argentini in sem prišel v Slovenijo kot domovino mojih starih staršev.«

Iz besedila Marine Lukšič-Hacin *»Vračanje in priseljevanje Slovencev iz Argentine«* (v *Spet doma? Povratne migracije med politiko, prakso in teorijo* (ur. Marina Lukšič-Hacin), Založba ZRC, 2006, str. 77).

Fotografije je posnel slikar Veno Pilon, ko je konec leta 1947 s povratnimi migranti potoval iz Francije v domovino. Po drugi svetovni so se iz prisilnega in prostovoljnega dela v tujini vračali številni migranti. Za Piona je bilo to le eno od mnogih potovanj v domovino, povabljen je bil k sodelovanju pri snemanju prvega slovenskega filma *Na svoji zemlji*. To potovanje, na katerega se je odpravil brez vseh potrebnih tranzitnih vizumov in se je zato moral skrivati pred kontrolorji, je tudi literarno oživil v biografski pripovedi *Na robu* (Slovenska matica, 1965), v poglavju z zgovornim naslovom »S povratniki« (lastnica fotografij: Moderna galerija, Ljubljana).

Prisilna migracija

Pojem prisilna migracija predpostavlja, da obstaja tudi nekaj takega, kot je prostovoljna migracija. A je treba že na začetku močno pibiti, da sta tako prisilna kot prostovoljna migracija predvsem pojma, kategoriji, etiketi, ki bržkone povesta več o ljudeh, ki ju uporabljajo, kot pa o ljudeh, na katere se nanašata. Le malo migrantov (če že, kvečjemu kakšno božje bitje ali kakšen psihotik) se namreč seli povsem prostovoljno, zgolj v družbi svojih želja in potreb. Pa tudi med tistimi najbolj neprostovoljnimi, prisilnimi, brez vsake izbire migranti, bi verjetno našli vsaj kakšno zrno izbire. Torej bomo za prostovoljne migrante rekli, da jih opredeljujejo izbire, možnosti in priložnosti. Prisilni migranti pa vsega tega nimajo oziroma imajo vsega tega bolj ali hudo malo.

Iz povedanega bo mogoče kdo sklepal, da pojmi, kategorije, besede, kot sta denimo prisilni migrant in prostovoljni migrant, nimajo prav veliko opraviti s stvarnimi življenji migrantov. So pač le etikete, s katerimi se igrajo odsotni raziskovalci, birokrati in drugi etiketodajalci. Življenja migrantov pa gredo svojo pot, z vsemi posebnostimi, banalnostimi, enkratnostmi. Ne glede na to, ali jih takšni ali drugačni etiketodajalci oblečejo v to ali ono obleko, jim prilepijo to ali ono etiketo. A to ne bo povsem držalo! Če domove ljudi namesto javne razsvetljave razsvetlujejo vojni plameni, je lahko – in pogosto je – življenjskega pomena, ali jim država, v katero nameravajo zbežati ali so vanjo že zbežali, podeli status begunca. Ta etiketa ljudem, ki jim gori pod nogami, pogosto ohrani glavo na vratu. Z manj bolečimi besedami to pomeni, da beguncem pripadajo nekatere mednarodno zagotovljene ugodnosti in pravice, te pa zagotavlja Visoki komisariat Združenih narodov za begunce (največkrat je oblečen v angleško kratico UNHRC). To je seveda zgolj ena, recimo ji pravnoformalna plat te besede. A beseda begunec se pogosto uporablja tudi takrat, ko se ne govori ozko le o pravnem statusu ljudi, ki iz svoje domovine (z)bežijo pred nevarnostjo ali preganjanjem iz političnih, religioznih, nacionalnih, rasnih in drugih razlogov. Za begunce tako lahko označimo nekatere ljudi iz zgodovinskih obdobj, ko pravnega statusa begunca – počasi so ga po prvi svetovni vojni začeli pravno gnesti, mesiti in raztegovati ljudje in institucije, ki so skrbeli za »vsečloveštvo« – še ni bilo. V to besedo smo oble-

kli celo prva nagca, biblijska prvačloveka Evo in Adama, izgnana iz raja.

Eve in Adami, preganjani in izganjani zaradi morij in norij, so obstajali v vsej človeški zgodovini. Zgodovina človeštva je namreč vedno tudi zgodovina človeškega razlikovanja, zatiranja, omejevanja. In ta je kar najnazorneje in najbolj boleče svoje mišice kazala na odru 20. stoletja. Med drugim so se na njem predstavili dve svetovni vojni, in to v obsegu, kot ga človeštvo še ni poznalo (glej Begunec Leopold), pogosto in boleče spreminjaje državnih meja, propad imperijev in političnih režimov, revolucije, nacionalno, rasno, versko in še kakšno zatiranje, ter še kaj bolečega, čemur smo bili priče tudi Slovenci.

Pa tudi druge v Sloveniji živeče narodnosti. Po prvi svetovni vojni, po razpadu avstro-ogrskega imperija in nastanku Države SHS, so novo državo zapustili številni Nemci, ki so živeli predvsem v štajerskih mestih (v Celju je pred prvo svetovno vojno živelo več Nemcev kot Slovencev). Po drugi svetovni vojni so zaradi priključitve Istre in Primorske k novonastali državi SFRJ to zapustili številni Italijani, ki so bili večinsko prebivalstvo obalnih mest. In ko smo po nekaj desetletjih relativnega miru na zemeljski žogi mislili in upali, da je temna, krvava, apokaliptična zgodovina res samo še zgodovina, so krvosesi, svobodotlačilci, življenjelomilci in druge človeštvu najbolj nevarne pošasti zaplesale svoj uničevalni ples v Ruandi, Darfurju, Čečeniji ... In v opomin, da ne bi slučajno pozabili, na sosedovem dvorišču. Slovenija je sprejela več deset tisoč beguncev iz rdeče – krvavo-goreče BiH in Hrvaške (glej Begunka Mevlja).

A vrnimo se h geslu – k prisilnim migrantom, za katere bi po vsem povedanem lahko rekli, da jih po svetu podijo svinjarije, ki jih podpirajo nazorske, politične, verske, etnonacionalne, rasistične kozlarije. A to ne bo povsem držalo! Kaj pa ljudje, ki bežijo pred poplavami in norimi kravami, vročo lavo in drugo nepredvidljivo naravo? Ali denimo sužnji, ki so imeli toliko izbire kot ima riba nog – torej prisilni migranti »v nulo«, a so jih iz Afrike na ameriške plantaže vklenjene zvlekli ekonomski razlogi, torej (ekonomski) pohlep njihovih lastnikov – sužnjelastnikov (glej Moderne migracije)? Prav tako niso prisilne vse takoimenovane politične migracije. Številni oporečniki iz nekdanjih vzhodnoevropskih socialističnih režimov (disidenti) so preko železne zavese relativno prostovoljno odšli v (*njim*) politično prijaznejši svet. Pojmi, kategorije, etikete, kot je denimo prisilni migranti, so torej predvsem pojmi, kategorije, etikete. In dejanska življenja ljudi, migrantov, so predvsem ali zgolj življenja ljudi, migrantov. Včasih svetove, svetlobna leta narazen. In ko uporabljamo takšne pojme, kategorije, etikete, ni slabo pogledati v zvezde in ob tem ne pozabiti, da tako pojmi, kategorije, etikete kot življenja ljudi vendarle bivajo v istem vesolju.

Begunec Leopold

»Med prvo svetovno vojno smo morali Nabrežinci proč. Kar čez noč so nas naložili na vlak. Pustili smo hišo z vsem imetjem. Mama mi je rekla, naj vzamem kozo, da bomo imeli vsaj mleko. Tako sem vlekel v begunstvo kozo, ko pa smo se vrnili, sem jo zopet privlekel domov. Datuma, ko smo zapustili dom, se ne spominjam. Odpeljali smo se z zgornje postaje proti Ljubljani, v živinskih vagonih.

Naša družina ni šla v taborišče. Mamin brat je bil šef železniške postaje pri Zidanem mostu. Tam je vlak obrnil proti Leipzigu, mi pa smo izstopili. Ostali smo v Zidanem mostu in se vselili v majhno hišo v vasi Račica. Imel sem 12 let. V šolo sem hodil v Lokev. Življenje je bilo težko. Ni bilo hrane. Naša koza je imela tri kozliče.

Z mamó smo jih peljali prodat v Sevnico za nekaj kron, da smo si kupili moke za kruh in polento.

V Lokvi sem hodil v četrti razred osnovne šole. Tam so imeli navado moliti. Očenaša pa jaz nisem znal in nisem molil. En dan so me po pouku ostali šolarji zakopali v sneg, pretepali in mi kričali »Jud«. Od takrat nisem šel več v šolo. (...)

V begunstvo smo šli leta 1915, 1918 pa smo se vrnili, še preden so prišli Italijani. Našli smo popolnoma razdejano hišo, vse je bilo zažgano, vse uničeno. Bila je brez vrat, oken in pohištva, sami zidovi. To je vplivalo na izbiro mojega poklica. Oče in mama sta rekla, da bom šel za mizarja, da bomo popravili hišo. Torej ne za kamnoseka, kot vsi fantje v vasi.«

Iz knjige Alekseja Kalca *Poti in usode. Selitvene izkušnje Slovencev z zahodne meje* (Zgodovinsko društvo za južno Primorsko idr., 2002, str. 37–38).

Na fotografijah so begunci, ki so v prvih dneh maja bežali pred novo »komunistično« oblastjo proti karavanskemu in drugim prehodom. Tem so se v Avstriji in Italiji pridružili tudi nekateri vojni ujetniki, interniranci, prisilno odvedeni delavci na delo v Avstrijo in Nemčijo, rekrutirani v nemško vojsko, študenti na italijanskih in avstrijskih univerzah in nasploh vsi tisti, ki se večinoma iz ideoloških razlogov niso hoteli vrniti v Slovenijo. Velik del teh je bil nastanjen v različnih avstrijskih in italijanskih taboriščih. Njihova pot po svetu se je s pomočjo Mednarodne begunske organizacije začela leta 1947. Največ jih je odšlo v Argentino (do leta 1951 okoli 5.282 oseb), pa tudi v Kanado, ZDA, Avstralijo in nekatere evropske države (vir *Zaveza*, 1993, št. 9, str. 49 in 50 (prva, druga in četrta fotografija), 2001, št. 41, str. 37 (tretja fotografija)).

Razpad Jugoslavije v začetku 90. let 20. stoletja so spremljali tokovi beguncev, ki so se stekali tudi v Slovenijo. Tako so jeseni 1991 začeli prihajati begunci iz Hrvaške, v prvi polovici leta 1992 pa so se jim po izbruhu nasilja v BiH pridružili še bosanski begunci. Spomladi 1992 je bilo v Sloveniji okoli 45.000 beguncev iz BiH in Hrvaške. Vsi ti ljudje so dobili začasni status begunca in so bili nastanjeni po številnih begunskih centrih. Leta 2003 je v Sloveniji ostalo še približno 2.000 beguncev iz BiH, ki so se odločili ostati v Sloveniji. Fotografije prikazujejo tombolo, ki so jo leta 1999 pripravili italijanski prostovoljci za otroke v Zbirnem centru Postojna (avtorica Minka Đonlić).

Begunka Mevlija

»Najprej so Srbi napadli Bijelino, potem Zvornik. Zavzeli so mesto in nas tri do štiri dni psihološko ustrahovali. Ko smo bežali, smo morali pustiti vse stvari in hišo. Srbski vojaki so ponoči ubijali in ropali po hišah. Ljudem so dejali, da na svojih domovih nimajo več ničesar iskati. Naše hiše niso razrušili, le zavzeli. Še po koncu vojne so v njej živeli Srbi. Na srečo sem imela srbskega prijatelja iz Beograda, ki je šel v našo hišo in prinesel moje šolske dokumente.

Največji problem v begunstvu v Sloveniji je, ker ni nič dela. Stari oče je v bolnišnici, ker nima nič za delat. Zdelali so ga živci. On je vedno doma nekaj delal. Tako kot mi vsi. Nedelo je postopoma spremenilo tudi mamó, ni več taka, kot je bila. Nekaj mesecev sem delala honorarno na črno v neki ljubljanski vrtnariji. Z menoj so bili zelo prijazni in so me naučili delati. Vendar pa je bilo to sezonsko delo, zdaj ga ni več. Končala sem srednjo trgovsko šolo, pa se ne smem zaposliti.

Včasih se razjočem, ko se spominjam, kako dobro smo včasih živeli. Tega se nikdar ne da pozabiti. Zdaj pa je vse odvisno od tega, če je tvoja hiša okupirana ali ne. Poleg tega nas imajo mnogi Slovenci za manjvredne, čisto drugače nas vidijo, kot smo v resnici.«

Iz knjige Natalije Vrečer *Integracija kot človekova pravica*.

Prisilni priseljenci iz Bosne in Hercegovine v Sloveniji (Založba ZRC, 2007, str. 103–104).

Združevanje migrantov

V tem, da se migranti združujejo, ni nič izjemnega, nenavadnega, posebnega. Je le ena od njihovih dejavnosti, kot so spanje ali ščetkanje zob. In kot se migrantsko spanje in ščetkanje zob verjetno bistveno ne razlikujeta od nemigrantskega (pa tudi če se, si bržkone ne zaslužita prevelikega napenjanja možganov, vsaj ne v takšni knjigi), se zdi tudi združevanje migrantov precej podobno združevanju nemigrantov. Tako migranti kot nemigranti se združujejo na delu, v družini, gostilnah in šolah, cerkvah in javnih hišah ... A to ne bo povsem držalo.

Migranti namreč v novem okolju uveljavljajo tudi svoje oblike združevanja in sodelovanja (pomembneži, okiteni z znanstvenimi nazivi in polni bahavega besednjaka, bi jim rekli institucije), ki služijo potrebam življenja v novem okolju (družbenosolidarnostna gibanja, banke). Ali/in stare, obstoječe, hm, institucije, prilagodijo novemu okolju (Cerkev, družina). Torej migranti niso le delovne roke in lačni trebuh – organi, ki se jih lahko priklopi na takšna ali drugačna (*družbena*) telesa novega okolja (in se pri tem pričakuje, da bodo brezhibno delovali). Ampak so *ljudje*, ki tako v novem kot tudi v starem okolju spreminjajo obstoječe in ustvarjajo nove družbene organizme.

Pa dajmo pod kirurški nož enega od številnih v migraciji spremenjenih organizmov. Aleksandrinke – ženske, ki so z Goriškega odhajale v drugi polovici 19. in v prvi polovici 20. stoletja v Egipt kot gospodinje, služkinje, spremljevalke, pa tudi dojile – so bile nemalokrat poročene in nemalokrat tudi matere. Otroke so tako puščale v oskrbo svojim možem ali še pogosteje svojim ali moževim staršem, same pa so prevzele »moško« opravilo: služenje denarja – oskrbovanje družine (glej Ženska migracija). Če je v času aleksandrink veljalo, da je ženska srce in moški glava družine, je takšno pridobitno žensko delo ustroj in delovanje tega družbenega organizma močno spremenilo ali celo postavilo na glavo (glej Družina, postavljena na glavo).

Pravkar secirani primer se bo marsikomu zdel precej skrajn, nenormalen, degeneriran in bi ga najraje stlačil v stekleno posodo s formaldehidom in ga kot čudo narave, boga ali česarkoli že razkazoval začudenim gledalcem. A takšni migracijsko izmaličeni

organizmi nikoli niso bili – in so danes verjetno še manj – nekakšna čudesa, šokantni pojavi. Današnje hišne pomočnice s Filipinov na primer čistijo, pospravljajo, likajo v verjetno več kot milijon gospodinjstvih bogatega sveta in finančno oskrbujejo vsaj pol milijona svojih družin na Filipinih. Končajmo s pojavi, neupravičeno zaprtimi v steklene posode, in postavimo diagnozo za celotno populacijo migracijsko spremenjenih organizmov: ob selitvah družine zelo redko ali sploh nikoli ne ostanejo nespremenjene. Selitve oblikujejo nebroj njihovih novih oblik, premešajo družinske odnose in vloge, ji dodajo ali odvzamejo nekatere funkcije, poteze itd.

Rekli pa smo, da migranti v novem okolju uveljavljajo tudi svoje oblike združevanja in sodelovanja, svoje institucije. Te zadovoljujejo njihove zelo različne potrebe: ekonomske, politične, socialne, kulturne, vzgojne, verske in še kakšne. Denimo takoimenovane podporne jednote, ki so jih razvili slovenski migranti v ZDA v začetku 20. stoletja, ko tam niso migrantom nudili nobene socialne zaščite (tudi danes ni nič bolje). Ob nesrečah, brezposelnosti, boleznih in v starosti so njihovi člani dobivali finančno pomoč. To so bile torej predvsem socialnosolidarnostne institucije, ki pa so razvile tudi bogato kulturno, tiskarsko, športno in še kakšno dejavnost. Številna priseljenska društva v Sloveniji so danes v največji meri kulturna društva: podpirajo ohranjanje jezika (s tečaji), kulture, običajev (s folklornimi nastopi, proslavami, kulinaricnimi tečaji) in vsega tistega, kar jim novo okolje ne daje ali jim ne daje v zadostni meri in obliki (glej Društvo, postavljeno v daljavo). Torej te institucije omogočajo ohranjanje povezanosti s staro družbo, hkrati pa, čeprav je to pogosto manj opazno, pomagajo migrantom tudi pri vključevanju v novo okolje.

Omenjene institucije največkrat ustanavljajo migranti s skupnim poreklom, ali reče-no malo drugače, migranti se združujejo predvsem na etnični, nacionalni osnovi, torej v poljskih, italijanskih, irskih, katalonskih, čilenskih, slovenskih, srbskih, bosanskih, arabskih, filipinskih, nemških, turških idr. društvih. To pa ne pomeni, da je nujno in vedno tako (Slovenci so se v številnih državah vključevali tudi v jugoslovanska, torej nadnacionalna društva). V etnično, nacionalno združevanje pogosto posežejo tudi politične škarje (v ZDA so Slovenci v prvi polovici 20. stoletja ustanavljali tako klerikalna, konzervativna kot socialistična, napredna društva, v Argentini so se Slovenci po drugi svetovni vojni združevali v povsem ločenih društvih, ki so bodisi sovražila režim v domovini bodisi so ga občudovala) ali pa škarje, ki režejo na podlagi regionalnih razlik in posebnosti (takšne škarje so razrezale razna migrantska društva Prekmurcev, beneških Slovencev, Medžimurcev, Dalmatincev idr.).

Toda ko govorimo o združevanju migrantov, ni dovolj govoriti le institucijah migrantov in njihovem institucionalnem združevanju. Skupno poreklo botruje tudi temu, da migranti živijo v skupnih ulicah, soseskah, mestih (teritorialno povezovanje), da se

migranti s skupnim poreklom med seboj poročajo (endogamija), skupaj igrajo karte in si izmenjujejo jedi in spomine, se medsebojno socialno nadzirajo (recimo z opravljanjem), zapravljajo v trgovinah in jedo ter pijejo v gostilnah svojih sonarodnjakov ... In zakaj to počno? Vključevanje v novo okolje ni lahko. Otežujejo ga predsodki (tako domorodcev kot prišlekov), jezikovne težave, nepoznavanje institucij, navad, običajev, zakonov, norm in še česa, pomanjkanje vez in poznanstev itd. (glej Novo okolje). Najlažja in najpogostejša pot je vključitev v lastno migrantsko skupnost. Združevanje migrantov tako po eni strani omogoča ohranjanje lastne etničnosti, kulture in varnosti, po drugi strani pa tudi lažje vključevanje v novo okolje.

A poleg že napisanega še en glasen razlog kriči, zakaj je treba geslo združevanje migrantov vključiti v njihov že tako skromen in oklešččen seznam. Združevanje migrantov namreč šepeta, da imajo ljudje, ki se selijo, tudi socialne in kulturne potrebe, ne pa zgolj delovne roke, donosne možgane, lačne trebuhe in druge bolj ali manj pridobitne organe. Česar pa, žal, države, institucije, delodajalci, ljudje v novem okolju (pre)pogosto nočejo razumeti.

Slovenski izseljenci v Milwaukeeju (1930, avtor neznan) in člani Makedonskega kulturnega društva »Biljana« iz Maribora (2007, avtor Boban Pijanmanov).

Družina, postavljena na glavo

»Najprej jaz sploh nisem razumela, kdo je moja mama. Ker se mame nisem spomnila, sem nono klicala mama in sem bila sigurna, da je ona moja mama. Šele ko sem bila dovolj stara, so mi razložili, da je ona moja nona in ne mama, ter da moja mama služi v Egiptu. Ko sem bila majhna, sem bila tudi sigurna, da Miklavž živi v Egiptu. >Ja kako je pa Miklavž vedel, kaj nam mora prnest,< sem spraševala očeta. >Ja kako, kako, mama ga je vide-la, kako v Aleksandriji hodi po ulici in mu je tvoje pisemce vrgla v koš. Pol je pa poslala, kar je prinesel,< mi je odgovarjal oče. Spomnim se, ko sem imela 4 ali 5 let in sva z bratom celo noč čakala, da se napolnijo šolni (čevlji) na oknu. Ko sva zjutraj vstala, je bilo v šolnih pisemce od mame, orehi, sad-je in velika šiba za brata. >Zakaj sem pa samo jaz dobil šibo, ona pa ne?< je vprašal očeta. >Zato, ker ona je bila celo leto pridna, ti pa ne,< mu je odgovo-ril. >Kaj sem pa naredil, da mi mama pošilja šibo iz Egipta?< je zajokal in tako udaril s šibo po stranici postelje, da se je razletela na tisoč koščkov.«

Iz besedila Katje Škrli »Komaj sem čakala, da zrastem in postanem aleksandrinka. Demitizacija aleksandrink« (v *Krila migracij. Po meri življenjskih zgodb* (ur. Mirjam Milharčič Hladnik in Jernej Mlekuž), Založba ZRC, 2009, str. 172).

Društvo, postavljeno v daljavo

»Tradicije ob božiču, veliki noči, prvomajski praznik. (...) Ostale praznike pa praznujemo v međimurskem društvu, kjer smo parkrat na leto (prazniki in druge dejavnosti, kot so slikarske razstave, predstavitev knjig hrvaških avtorjev našega dialekta ...). Včlanjeni smo v društvo Međimurcev v Vele-nju. Aktivno sodelujem na razstavi peciva vsako leto. To so kulturni večeri. Drugače pa se tudi udeležujem prireditev kulturne dediščine naših običa-jev. Ponavadi priredimo igre (v smislu predstave) starih običajev (kot npr. ohcet, krst, prva potovanja v Velenje z vlakom ...). Zmeraj se tudi udeležijo ugledne osebe Velenja (župan, zdravniki ...).«

Iz knjige Janje Žitnik Serafin *Večkulturna Slovenija. Položaj migrantske književnosti in kulture v slovenskem prostoru* (Založba ZRC, 2008, str. 151).

Ženska migracija

Zakaj sploh govoriti o ženski migraciji? Ženske se namreč najpogosteje selijo priljubljene na moške: kot žene ali hčerke velikega družinskega šefa. Vsaj tako nas prepričujejo (pre)številne znanstvene knjige, ljudska pamet, filmi, knjige in še kaj, kar tako ali drugače modruje o migracijah. Vloga ženske v migracijskih tokovih se zdi – tako kot mesto ženske v družbi, zgodovini, vednosti nasploh – bolj obrobnega značaja. Kamor gre on, gre z njim ali za njim tudi ona. A seveda ni bilo in ni nujno tako. Ženske se pogosto selijo tudi same, kar še ne pomeni, da povsem neodvisno od moškega sveta. (Kar bi seveda lahko rekli tudi za migracijo moških.) Da bi, recimo, opravljale posebno delo – delo, ki velja za »žensko delo«, ali zaradi ženskam neprijaznih, sovražnih, nasilnih razmer v izvornem okolju.

Za takšnim »ženskim delom« so se v začetku 20. stoletja iz Domžal in okolice izseljevale v ZDA pa tudi v razne evropske države, kjer so domžalski slamnikarski tovarnarji odpirali tovarne, slamnikarce. Ženske, ki so šivale slamnike, katere so, kot je zapisal pričevalec iz tistega časa, nosile »najjemenitnejše gospe in gospice po svetovnih mestih.«

Domžalske slamnikarce v ameriški slamnikarski tovarni (iz arhiva Romana Kosa).

Za »ženskim delom«, a v povsem drugi smeri, v Egipt, so od druge polovice 19. stoletja do druge svetovne vojne odhajale ženske z Goriškega, iz Vipavske doline in Tržaškega. Največ v Aleksandrijo, zato se jih je prijelo ime aleksandrinke. Med aleksandrinkami pa so bile tudi ženske, ki so opravljale žensko delo. In kakšno je (bilo) to žensko delo brez navednic? Delo, ki ga lahko opravljajo samo ženske in mu lahko zato brez težav slečemo navednice. Dojenje – ki kot pridobitno delo v stoletjih, tisočletjih, vse tja do začetka 20. stoletja povečini ni bilo nič nenavadnega (glej Dojilja Alojzija).

Aleksandrinka med prostim časom (avtor neznan, hrani Društvo za ohranjanje kulturne dediščine aleksandrink Prvačina).

A če bi rekli, da so se vse naštete ženske selile zato, da bi opravljale »žensko delo« ali/in žensko delo, ne bi samo nečesa zamolčali, temveč bi ženske tudi skrčili na ženske roke in ženske prsi. Verjetno bi številne slamnkarce in aleksandrinke, če bi jih vprašali, zakaj so odšle, odgovorile, da so jih odgnali ženskam neprijazne domače razmere, življenje s taščo pod isto streho, želja po finančni neodvisnosti, pobeg pred zateženo patriarhalno družino, in še kaj, kar je ženske stoletja morilo in tlačilo. Na eni strani torej »žensko delo« / žensko delo, ki jim je omogočilo selitev in jih zvelklo v svet (dejavnik privlačjenja), na drugi strani pa zatežene domače razmere, ki so ženske odgnale, potisnile v svet (dejavnik odbijanja).

A če je za večino omenjenih žensk migracija kljub pogosto patriarhalnim, izkoriščevalskim in drugim nasilnim odnosom, v katerih so v novem okolju delale in živele, pomenila tudi vsaj delno pot k neodvisnosti in svobodi, pa za številne današnje migrantke tega žal ne moremo reči. Veliko žensk (veliko več kot moških, zelo veliko pa tudi otrok) je namreč danes vključenih v tako imenovano trgovino z ljudmi ali trgovino z belim blagom. Trgovino, namenjeno predvsem komercialnemu spolnemu izkoriščanju in pri-

silnemu delu; ta je za prodajo drog druga najdonosnejša ilegalna dejavnost na svetu. Trgovino, v kateri se trguje s človeškimi usodami, kot da bi bile vreče krompirja ali zavitki toaletnega papirja. Trgovino, ki predstavlja in vzpostavlja sodobno obliko suženjstva (glej Moderne migracije). Trgovino, ki pa ni isto kot t. i. tihotapljenje ljudi. Pri tihotapljenju ljudje prostovoljno zaprosijo in/ali najamejo tihotapca, da jih odpelje v državo, kamor legalno ne bi mogli vstopiti. Po vstopu v državo se pretihotapljena oseba ponavadi osvobodi tihotapca; nanj jo vežejo le spomini. Pri trgovini z ljudmi pa te svobode v odnosu do trgovca ni. Ljudje, ki se znajdejo v tej trgovini, so odvisni od trgovcev ali drugih izkoriščevalcev in so prisiljeni delati zanje ali jim nuditi različne usluge.

Zlasti ženske so pogosto žrtve tiste trgovine z ljudmi, ki zlobno služi s spolnim izkoriščanjem. Ženske se ujamejo v vabe posrednikov in verjamejo njihovim obljubam o možnostih in priložnostih, ki jim jih ponuja izselitev. Ženskam ponavadi obljublajo delo v gospodinjstvih, hotelih in barih, po prihodu v deželo možnosti in priložnosti pa zelo pogosto pristanejo v prostituciji. Zaplenijo jim potne liste in druge dokumente in jim tako vzamejo tudi vse možnosti in priložnosti. No, včasih jim obljubijo svobodo, torej možnosti in priložnosti, ko bodo s svojim delom odplačale hudo prenapihnjene stroške potovanja, bivanja, varovanja in druge navlake. Velik del te trgovine, ki služi s prevarami o možnostih in priložnostih in žensko zreducira na njeno telo oziroma spolne organe, prodaja »produkte« iz Vzhodne in Jugovzhodne Evrope. Največ »produktov« s tega konca sveta se proda v Zahodni Evropi (številne tihotapijo tudi čez Slovenijo) in na Bližnjem vzhodu. Tudi v Sloveniji naj bi v tovrstni ponudbi (prostituciji, ki se skriva v barih in hotelih) prevladovale ženske z vzhoda in jugovzhoda celine (po različnih ocenah naj bi bilo na trgu med 1.500 in 3.000 »komadov«). Seveda pa vsi ti niso žrtve trgovine z ljudmi. In tudi večina žensk »z vzhoda« na staro celino (in prav tako v Slovenijo) ne pride s tem namenom. Ukrajinke, Rusinje idr. »vzhodnjakinje« bomo (v kolikor se ne potikamo le po prostorih s sumljivim slovesom) našli prej oblečene v bele medicinske halje, s kredo v roki pred učnimi tablami v jezikovnih šolah, zatopljene v prevajanje vsemogočih besedil (glej Prevajalka Oksana).

Strokovnjaki ugotavljajo, da se selitve vse bolj feminizirajo. Kar z manj učenimi besedami pomeni, da je v selitve vključenih (tako v razmerju do moških kot nasplošno) vedno več žensk. Pa pri tem ne mislimo le na ženske, ki jih zlobna trgovina z ljudmi prodaja kot produkte za zadovoljevanje potreb moških ... ampak tudi ali *predvsem* menedžerke, gospodinje, hčerke, raziskovalke, begunke, umetnice, študentke, matere, ljubice, športnice, vojakinje, avanturistke, redovnice, košarkašice, žonglerke, aktivistke in druge moralistke ter nemoralistke. A pametovanje o ženski migraciji ne pomeni le, da se poleg moških selijo *tudi* ženske; v tem primeru bi bilo primerneje geslo nasloviti migr-

cija žensk. Gre tudi ali predvsem za to, da razumemo ali poskušamo razumeti, da migracije niso enospolna ali brezspolna, kastrirana dejanja. Kar pomeni tudi to, da se spol (nikakor ne samo ženski) v migracijskih procesih preobrazi, pregnete, zaplete. Da ženske, ko se preselijo v novo okolje, postanejo, hm, nove ženske.

Večina Bošnjakinj oziroma njihovih potomk, ki se danes pokriva, je to oblačilno prakso začela v Sloveniji. Med pomembnimi sporočili pokrivanja je uveljavljanje pravice do verske drugačnosti v večinsko nemuslimanskem okolju (avtorica Špela Kalčič).

Slovenka na lovu v Minnesoti
(vir Jurij Trunk, *Amerika in Amerikanci*, 1912, str. 308).

Da si, recimo, namesto težkih, starih rut iz starega, težkega sveta, glavo okrasijo z novimi, lahкими klobuki, zračnimi slamniki, ki jih nosijo »najiminitnejše gospe in gospice po svetovnih mestih«.

Dojilja Alojzija

»Moja mama se je leta 1906 poročila z Ivanom Čebrom in še istega leta rodila mojo sestro Marijo. Živela sta v samo napol zgrajeni hiši in da bi hišo lahko do konca popravila, je mama šla v Egipt za dojiljo. Hčerko, ki je bila še dojenček, je pustila pri svoji svakinji v sosednji vasi. Dojilje so bile v Aleksandriji najbolj iskane in najbolj plačane, zato je službo pri grški družini Lydis dobila takoj. Najprej je bila samo dojilja najstarejši hčerki Vito, pozneje pa varuška njej in njeni mlajši sestri Despini.«

Iz besedila Katje Skrlj »Komaj sem čakala, da zrastem in postanem aleksandrinka. Demitizacija aleksandrink« (v *Krila migracij. Po meri življenjskih zgodb* (ur. Mirjam Milharčič Hladnik in Jernej Mlekuž), Založba ZRC, 2009, str. 172).

Prevajalka Oksana

»Šest let sem bila brez službe, prevajala sem, delala preko jezikovne šole, to kar vsi počnejo na začetku. To sem delala preko pogodbe. Prevajala sem za neko podjetje, so me poznali, so me imeli radi. Direktor je iskal nekega Rusa, pa je malo poklical okrog, so priporočili mene, zelo dober človek je bil. Potem sem se zaposlila tukaj, dve leti sem imela pogodbo za določen čas, no, zdaj sem dobila za nedoločen čas. Kar precej je trajalo, da sem prišla do trajne službe. Pa še polno predavam, kjer lahko, v podjetju, privat, v jezikovni šoli, dejansko imam malo časa za družino.«

Iz knjige Sanje Cukut Krilić *Spol in migracija. Izkušnje žensk kot akterk migracij* (Založba ZRC, 2010, str. 108).

Lepota migracij.

Misice SNPJ, Slovenske narodne podporne
jednote, iz ZDA (zgornja in spodnja fotografija,
avtor neznan) in modna revija islamskega
Ženskega društva Zemzen iz Slovenije
(srednja fotografija, avtor neznan).

